

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta**

Katedra křesťanské sociální práce

Bakalářská práce

2019

Tomáš Schreiber

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická
fakulta**

Katedra křesťanské sociální práce

Charitativní a sociální práce

Tomáš Schreiber

*Postoj mužů- klientů OSPOD k řešení jejich
případu sociálními pracovníci*

Bakalářská práce

vedoucí práce: Mgr. Lenka Divoká, Ph.D.

2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval samostatně a že jsem všechny použité zdroje uvedl v seznamu literatury a příslušných citacích v textu.

V Olomouci 9. 3. 2019

Tomáš Schreiber

Poděkování

Mé poděkování patří Mgr. Lence Divoké, Ph.D. za hodnotné rady, připomínky a čas, který strávila při odborném vedení této bakalářské práce. Zároveň bych rád vyjádřil velké díky CARITAS- Vyšší odborné škole sociální Olomouc a Cyrilometodějské teologické fakultě Univerzity Palackého za obohacující příležitosti během mého tříletého studia, praktické zkušenosti a především využitelné a kvalitní teoretické podchycení oboru sociální práce, užitečné pro mé budoucí povolání.

Obsah

Úvod.....	5
I. TEORETICKÁ ČÁST	6
1 Instituce rodiny a ochrany dítěte	6
1.1. Rodina ve vztahu k Orgánu sociálně-právní ochrany dětí	7
1.1.1 Rodinné situace, řešené OSPODem	7
1.1.2 Role pracovníků OSPODu při řešení případu	10
1.1.3 Vztah pracovníků OSPODu s klienty	11
1.2. Role rodičů, spolupracujících s OSPODem	14
1.2.1 Otec vs. matka – role v rodině a dopady rozvodu	14
1.2.2 Rodičovská vs. profesní role rodičů v kontextu SPOD	16
1.3 Etika pracovníků ve vztahu k OSPODu.....	18
1.3.1 Dilemata pracovníků.....	19
2 Genderové vztahy a sociální práce	20
2.1 Zastoupení mužů a žen v sociální práci	21
2.2 Převaha žen v sociální práci	22
2.3 Genderové stereotypy v prostředí sociální práce.....	23
2.4 Vliv pohlaví klientů na rozhodnutí sociálních pracovníků	24
II. EMPIRICKÁ ČÁST	26
3 Metodologie.....	26
3.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky	26
3.2 Výzkumná metoda.....	26
3.3 Výzkumný vzorek a výběr respondentů	27
3.4 Technika získávání dat.....	28
3.5 Analýza dat.....	29
4 Diskuze.....	30
4.1 Spokojenost klientů se spoluprací s OSPODem.....	30
4.2 Nedostatek mužů – sociálních pracovníků.....	32
4.3 Pocit ohrožení práv klientů OSPODu pracovníci	36
4.4 Gender, jako podmínka klientova pocitu pochopení	39
4.5 Trh práce a ženy z pohledu respondentů.....	41
5 Shrnutí empirické části	45
Závěr	48
Bibliografický seznam	50
Seznam tabulek, grafů, obrázků	53
Seznam zkratk.....	54

Úvod

Cílem této práce je zjistit, jaký postoj zaujímají muži - klienti OSPODu k řešení jejich rodinné situace sociálními pracovníci. Tento cíl jsem stanovil z toho důvodu, že jsem v rámci svých praktických zkušeností na mnoha pracovištích, poskytujících přímou podporu klientům zaznamenal poměrně značné rozdíly v mezigenderové spolupráci právě klientů a sociálních pracovníků. Jednalo-li se o situace, kdy klientky ženského pohlaví v přímém kontaktu s mužem - sociálním pracovníkem byly nespokojené, nepodávaly až tak detailní informace o svém problému. Když klientky komunikovaly se ženou- pracovnící, cítily se uvolněněji a byly schopny podat až o polovinu více informací. Tentýž problém jsem ovšem na základě pozorování zaznamenal také ve vztahu klient- muž se sociální pracovnící- ženou. Daný jev dle mého názoru ve velké míře ovlivňuje převaha žen v oboru sociální práce, který jakožto student a budoucí sociální pracovník mužského pohlaví velmi intenzivně vnímám. Na základě svých zkušeností během tří let studia charitativní a sociální práce mohu objektivně posoudit, že nejen na pracovišti Orgánu sociálně-právní ochrany dětí, ale v každé jiné organizaci mne, jako muže klienti mužského pohlaví brali ve více než pozitivní míře. Také se pozoruhodně zvýšila jejich schopnost komunikovat a podávat informace, které dříve pracovnícím nepodalí. Důvody jsem si dal za cíl zjistit v rámci výzkumu své bakalářské práce, přičemž Orgán sociálně-právní ochrany dětí jsem zvolil proto, že se jedná o jednu z nejcitlivějších forem spolupráce klientů a sociálních pracovníků. A to právě z toho důvodu, že pracovníci nahlíží přímo do domácností a rodinných problémů klientů ve vztahu k jejich dítěti nebo dětem.

V průběhu získávání praktických zkušeností jsem se zamyslel, zda a jak moc právě to, jak klienti vnímají problematiku genderu a ženu v pozici sociální pracovníce ovlivňuje spolupráci s OSPODem. V závislosti na tom v empirické části zjistíme, jak velký dopad má na klienty výše uvedené instituce nedostatek mužských profesionálů na OSPODu.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 Instituce rodiny a ochrany dítěte

Přestože pojem a význam rodiny v mezilidských vztazích je obecně rozšířený a známý, samotná instituce je velmi těžce definovatelná. Především z toho důvodu, že žijeme v době otevřené různým alternativám, co se rodiny týče. Jak na laické, tak na odborné scéně se vedou dlouhodobé spory o jednotné porozumění tomu, co vlastně samotná rodina znamená. Tento fakt lze v propojení s Orgánem sociálně-právní ochrany dětí brát spíše jako nevýhodu, jelikož zde vzniká prostor možného nedorozumění mezi sociálními pracovníky a klienty. A to hlavně proto, že jak již bylo podotknuto, pojem rodina se může u různých lidí, národností, případně náboženských společenství lišit.

Jandourek (2011, s. 206) v Sociologickém slovníku definuje rodinu, jako způsob soužití jedinců ve vztazích, označených, jako příbuzenské. Podmínkou ale je, že se jedná přinejmenším o rodiče s dítětem. Nezapomíná však poukázat na odlišnost kultur a rozmanitost ve světovém pojetí rodiny. Například to, že zatímco v jedné kultuře je rodinnou institucí nazýváno pouhé soužití, v kulturách jiných pouhé užívání společných statků, případně i pokrevní pouto. Nejpodstatnější a nedílná funkce rodiny je výchova a samotná reprodukce lidského pokolení. Jandourek také udává, že vzhledem ke změnám a transformaci významu rodiny dochází mimo jiné ke zvýšené míře rozvodovosti, kterou v rámci problematiky této bakalářské práce lze vztáhnout k návazné spolupráci s Orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Podle Možného (2011, s. 116) je na druhou stranu v knize *Rodina a společnost rodina definovatelná, jako „institucionální zajištění lidské reprodukce, legitimní v dané společnosti“*. Pojem společnost je v tomto tématu velmi individuální, jelikož znovu narážíme na problematiku odlišných kultur, vlád a právních zakotvení. Možný vyzdvihuje důležitost manželství, ale poslední dobou i právní vztahy, jako jsou adopce.

V novodobém pojetí existují dvě hlavní formy rodiny. Podíváme-li se na ně z politického pohledu, staví se vzájemně do opozice. Důvodem tohoto faktu jsou hodnoty, které různé věkové kategorie lidí zastávají. Je to model rodiny moderní a tradiční. Z historického kontextu jednoznačně vyplývá, že rozhodným faktorem v rozdílech mezi těmito modely stojí průběžná změna norem ve společnosti. Hraje

zde roli i jistá změna důležitosti náboženského vyznání, které formuje tradice, ale také životní úroveň obyvatelstva různých oblastí světa.

Co je dále rozhodně faktorem proměňování tradičních hodnot v souvislosti s rodinou, tak je jím post-industrialismus. Konkrétně to, že se zvýšila vzdálenost mezi bydlištěm a pracovištěm. Změnily se také morální hodnoty, tolerance v oblasti sexuální orientace odlišné od heterosexuální a v neposlední řadě jednoznačně změny mezi společenskými rolami mužů a žen. V tradiční rodině je a vždy bylo zastáváno, že muž je nedílnou součástí domácnosti, kdy finančně zajišťuje rodinu. Laicky řečeno, muž nosil domů peníze. Moderní pojetí rodiny tento aspekt za nedílný nepovažuje a role jsou víceméně nahraditelné. Podíváme-li se na to z jiného úhlu, v konceptu moderní rodiny není hlavou jen otec samotný, ale důraz v rozhodování je kladen na oba rodiče stejnoměrně. A to jak co se týče autority, tak rozhodování, financování domácnosti a zajišťování dětí.

Platný zákon České Republiky (89/2012 Sb.) definuje manželství, jako „*Trvalé životní společenství jednoho muže a jedné ženy (nikoliv osob téhož pohlaví). Může být uzavřeno pouze na základě svobodného dobrovolného a uváženého rozhodnutí snoubenců.*“ V první řadě je rodinným posláním a cílem výchova dětí, také pak harmonie mezi oběma manželi.

1.1. Rodina ve vztahu k Orgánu sociálně-právní ochrany dětí

V této kapitole se budeme věnovat tématům, která úzce souvisí s rodinou v rámci řešení případu Orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Nahlédneme do konkrétních situací, rolí pracovníků a do vztahů mezi pracovníky a klienty.

1.1.1 Rodinné situace, řešené OSPODem

Nyní se zaměříme na konkrétní a nejčastější případy, řešené Orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Jak píše ve svém článku Smrž (2016), do řešení rodinných situací se pracovník OSPOD pouští tehdy, jakmile nastane situace, kdy by dítě mohlo být jakkoli znevýhodněno. Blíže řečeno, pokud by mohla být porušena jeho práva jedním nebo oběma z rodičů. V následujících odstavcích si vyjmenujeme konkrétní případy, které Orgán sociálně-právní ochrany dětí řeší.

1) Kolizní opatrovnictví dítěte

Tato funkce OSPODu napomáhá a dohlíží na udržení „nejlepšího zájmu dítěte.“ Kolizní opatrovnictví je přiděleno dítěti soudem tehdy, kdy se soudně projednává situace, která má ve výsledku přímý vliv na život dítěte. Tímto tedy brání rodiči ve vztahu k dítěti sledovat svůj vlastní zájem a kolizní opatrovník ve jménu dítěte jedná. Tato situace se děje nejčastěji při rozvodovém řízení.

2) Úprava styku dítěte s rodičem a určení výživného

Tento proces je v případě rozvodu manželství rodičů nedílnou součástí. Již před rozvedením manželství musí být soudní cestou jasno v tom, jak bude probíhat styk dítěte s každým z rodičů. Dále pak také, jaký finanční obnos bude druhý rodič přispívat tomu, kterému bude dítě svěřeno do péče. Kolizní opatrovník/ opatrovnice dítěte jedná ve jménu Orgánu sociálně- právní ochrany dětí tím způsobem, aby dítěti nebyla upírána žádná práva, také zjišťuje názory dítěte na danou věc. Obecně řečeno objektivně pohlíží na celou situaci, aby se rozvodové řízení co nejméně odrazilo na zdravém vývoji dítěte, jehož zájem chrání.

3) Změna výživného/ úpravy styku

V případě výskytu problémových situací na základě předchozího rozhodnutí soudem, tj. stanovení výše výživného, případně styk jednoho rodiče s dítětem, jeden z rodičů podává návrh ke změně. Orgán sociálně-právní ochrany dětí se v danou chvíli opět stává opatrovníkem dítěte ve věci jeho práv, týkajících se této problematiky.

Pilečková (2012, s. 26-29) ve své práci detailněji popisuje další, závažnější situace, které Orgán sociálně-právní ochrany dětí šetří. Ty už mnohdy mohou vést až k odebrání dítěte z rodiny. O dané situace rozšířím seznam popisovaných případů níže.

4) Špatná ekonomická situace rodiny, nevyhovující bytové a sociální podmínky

Příklady nezbytných aspektů v domácnosti pro dítě, které se aktuálně

narodilo, jsou ošacení pro dítě, kočárek, hygienické pomůcky, plenky a podobně. V případě, že tyto potřeby dítěti nejsou rodičem poskytnuty, se může v rámci iniciativy SPOD, naskytnout možnost umístění matky i s dítětem do různých Dětských center. Tam tato výbava bývá zajištěna automaticky.

Jako další příklad můžeme uvést nevyhovující životní a hygienické podmínky, kdy rodič nechce nebo svými silami nemůže zajistit takové prostředí pro dítě, které by odpovídalo nutnosti jeho materiálního zabezpečení. Koldinská (2013, s. 88-89) ve své publikaci uvádí, že mezi záruky péče o nezaopatřené děti¹ ze strany státu po stránce materiálního zabezpečení dítěte lze zahrnout „ty, které upravují předpisy o důchodovém pojištění, státní sociální podpoře, sociální péči a sociálně-právní ochraně dětí.“

5) Zanedbávání/ týrání dětí, závislost rodičů na alkoholu

Pilečková uvádí, že dle jejího výzkumu jsou tyto případy, pomineme-li kolizní opatrovnictví u rozvodových řízení nejčastější. Velmi běžným projevem skrytého zanedbání péče, případně týrání jsou změny chování dětí, v extrémních případech i útěky z domova. Jedná se konkrétně o souvislost se závislostí rodiče na alkoholu, nezájmem o školní docházku dítěte a životem v nevyhovujících podmínkách. Jako poslední příklad autorka ze svého výzkumu zmiňuje případ, kdy byla na dítě přesunuta veškerá zodpovědnost rodiče jak o domácnost, tak o záležitosti, které s ní souvisí. Dítě je pak extrémně přetíženo a ocitá se v situaci, kdy je přímo ohrožen jeho vývoj.

6) Rodiče sami žádají o ústavní péči, dítě nezvládají

Pro pracovníky OSPODu je tato situace málo častá, nicméně patří mezi reálné situace, se kterými se Orgán sociálně-právní ochrany dětí dostává do kontaktu. Buď se jedná o nezvladatelné, hyperaktivní, případně jakkoli postižené děti.

¹ Dítě do skončení povinné školní docházky a poté, nejdéle však do 26. roku věku, jestliže se soustavně připravuje na budoucí povolání, nebo tak nemůže činit z důvodu nemoci, úrazu či dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu a z těchto důvodů nemůže vykonávat soustavnou výdělečnou činnost.

1.1.2 Role pracovníků OSPODu při řešení případu

Kuchařová a kol. (2010, s. 27-28) zmiňují v publikaci to, že velká spousta lidí, zapojených do odborného zkoumání samotné náplně práce sociálních pracovníků si pokládá otázku, jaký je skutečně předmět jejich intervencí. Na druhou stranu však poukázala, že v moderním pojetí spíše převládá model posouzení životní situace klienta, tudíž se zde pracovníci dostávají do pozic, kdy hodnotí důvody tíživých situací rodin, limity a potenciály. Volba jiných druhů intervencí není až tak často realizována.

Role, zmiňované Kuchařovou a kol. (2010, s. 45-50) jsou v následujících řádcích popsány dle funkcí, které musí pracovník běžně ve výkonu své profese zastávat:

- 1) KOORDINÁTOR- Zpravidla má na starost vyhledávání informací, navrhování možných východisek řešení, dále také odkazuje na jiné odborníky v rámci individuálního problému klienta. Koordinátor také kontroluje spolupráci klienta a hodnotí celý její průběh.
- 2) KRIZOVÝ MANAŽER- Konkrétně v případech, kdy se objevuje v rodině hrubé porušování práv a integrity dítěte, mezi které lze zahrnout týrání, násilí, ztráta bydlení atp., se do situace vkládá pracovník s rolí krizového manažera. Hledá nejvhodnější a především časově nejméně náročné řešení.
- 3) MEDIÁTOR- Ačkoliv pracovník Orgánu sociálně-právní ochrany dětí pracuje především se vztahy přímo mezi rodiči a dětmi, mediační role spočívá kupříkladu v tom, že se snaží „zprostředkovat komunikaci mezi znesvářenými rodinnými příslušníky.“ (Kuchařová a kol: 2010, s. 47) Mimo jiné zde můžeme spatřit i mediaci mezi rodičem a dospívajícím dítětem.
- 4) OPATROVNÍK- Tato role je jedna z nejznámějších v kontextu s Orgánem sociálně-právní ochrany dětí, jelikož je ve všech případech využívána u soudu. A to tehdy, kdy je důvod domnívat se, že by jeden z rodičů nebo lidí, jimž bylo dítě svěřeno do péče, měl zájem na tom, jednat proti zájmům dítěte, které je v pozici, kdy se nemůže právně bránit. Opatrovník (jinak řečeno kolizní opatrovník)

provádí šetření, je v kontaktu s rodiči, dalšími rodinnými příslušníky, dětmi a analyzuje situaci.

- 5) PORADCE- Sociální pracovník Orgánu sociálně-právní ochrany dětí v roli poradce zastává pomoc klientům v tom smyslu, že jim napomáhá porozumět určitým situacím a jejich dopadům. Snaží se je vést k najetí vhodného řešení jejich aktuální situace, předkládá alternativy a především je seznamuje s jejich právy a povinnostmi.
- 6) VYJEDNAVAČ- Zpravidla jednoduše řešeno „*jedná v zájmu a jménem svých klientů s jinými institucemi.*“ Pracovník vyjednává často o věcech, o kterých by klient nemohl jednat sám, jelikož k tomu není oprávněn.

Pondělíčková (2007, s. 14) ve své práci odkazuje na Brabence (Sociální politika 9/2000), který popisuje také roli sociálního pracovníka Orgánu sociálně-právní ochrany dětí, tedy 7) KURÁTORA, který působí na skupinu dětí s typickými rysy, jako jsou například zahálčivý život, zanedbávání školní docházky, závislosti na alkoholu, drogách, přestupky, trestné činy atp. Kurátor se staví do pozice výchovné a preventivní a hledá způsoby, kterými dítě nasměruje pozitivní cestou v životě.

1.1.3 Vztah pracovníků OSPODu s klienty

Abychom přešli k popisu samotného vztahu mezi pracovníky Orgánu sociálně-právní ochrany dětí a jejich klienty, teoreticky jej zakotvíme ve standardech kvality pro OSPOD (vycházející z vyhlášky MPSV č. 505/2006 Sb), konkrétně ve znění bodu 9a, týkajícím se jednání s klientem, který si uvedeme níže.

Při jednání s klientem dodržuje orgán sociálně-právní ochrany dětí základní principy výkonu sociálně-právní ochrany zejména:

- uplatňuje individuální přístup k potřebám každého klienta,
- podporuje samostatnost klientů,
- motivuje k péči o děti,
- posiluje sociální začleňování klientů,

- důsledně dodržuje lidská práva a základní svobody,
- podporuje kontakt s přirozeným sociálním prostředím,
- informuje klienta o postupech používaných při výkonu sociálně-právní ochrany.

Vzhledem k tomu, že kontakt s OSPODem vychází zejména ze situací, kdy je v ohrožení vývoj a budoucnost dítěte, lze konstatovat, že se jedná o specifické životní etapy v rodině. Rodina jako taková a její celková struktura je při těchto situacích v ohrožení. Dle Matouška (2013, s. 359-361) „*ohrožená je taková rodina, v níž dochází k nerovnováze v sociálním fungování, přičemž tato nerovnováha je výsledkem interakcí mezi jednotlivými členy rodiny či mezi rodinou a subjekty v jejím sociálním okolí.*“ Zároveň tato rodina, jakožto ohrožená instituce není v situaci, aby dané interakce byla schopna ustát sama za sebe. V tomto případě sociální pracovníci Orgánu sociálně-právní ochrany dětí mají za úkol vcházet do daných rodin a snažit se podporovat je v upevňování a zvládání daných interakcí mezi rodinou a veškerými subjekty, které do této interakce vcházejí. Sociální pracovníci zde mají legislativně i metodicky stanovenou hranici a pravomoc, jak, kdy a v jakém případě jednat, hovoříme-li o vcházení do rodinných situací klientů a o jejich ovlivňování. V rozhovoru pro časopis Sociální práce/ sociální práca s metodičkou Irenou Drijákovou (2/2015, s. 106-118) je také zmíněn faktor spolupráce s jinými pomáhajícími profesemi, což i v kontaktu mezi klientem a sociálním pracovníkem OSPODu je častým rysem. Jelikož v České Republice sociální pracovníci obvykle nemají pravomoci, typické právě pro ony jiné pomáhající profese, tato spolupráce je odborníky velmi pozitivně vnímaná.

Kuchařová a kol. (2010, s. 51-56) vztah mezi pracovníkem a klientem definují, jako klíčový aspekt v procesu řešení případu Orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Cesta, kterou sociální pracovník nahlíží a vstupuje do řešení problematické rodinné situace, může velmi zásadně ovlivnit všechny zúčastněné. Proto je více než podstatné dodržet základní rámec, který Kuchařová v publikaci uvádí. Jedním z bodů onoho rámce je akceptování klienta, který ačkoliv nejde například, co se týče morálky nebo důležitých životních hodnot v souladu s přesvědčením pracovníka, nenarušuje tímto „*odchýlením od norem*“ výrazně potenciál vyřešení případu.

Další nedílnou součástí práce s klientem je angažovanost sociálního pracovníka do aktuální problémové rodinné či životní situace klienta. Vesměs jde o to, že sociální pracovník fyzicky s klientem vede kontakt, který má za účel získat klientovu důvěru. Celá tato spolupráce musí mít však nastaveny jasné mantinely, které jsou složeny z faktorů, objevujících se jak v metodikách, etických kodexech, případně standardech atp. Důvodem nutnosti kontroly a sebereflexe v oblasti zaangažovanosti sociálního pracovníka je mimo jiné možný „*burnout syndrome*“² v situaci, že se případ nevyvíjí podle plánu. Zvláště pak s ohledem na to, kolik nadstandardních sil, emočního vypjetí a volného času případu pracovník věnuje. Z publikace Kuchařové vyplývá, že i přes náročné situace, které dotázaní sociální pracovníci na OSPODu řeší, mají „*neexistující či naprosto nedostatečnou možnost supervize*“.

Nutným aspektem ve vztahu sociálního pracovníka a klienta je dále vzájemná důvěra, vybudovaná právě na základě angažovanosti sociálního pracovníka a otevřenosti klienta k řešení svého případu. Ideální stav je zde situace, kdy klient automaticky bez donucení a z vlastního přesvědčení dochází na konzultace na samotný OSPOD. Za zmínku zde stojí také postoj rodinných příslušníků samotného klienta, kteří sociálního pracovníka přirozenou a otevřenou cestou komunikace obeznamují s aktuálním děním v rodině. Tohle vše může zásadně změnit dění v celém případě.

Na druhou stranu porozumění pracovníka tomu, co klient aktuálně prožívá, jinými slovy empatie, je výrazný faktor, který celou tuto spolupráci obohatí na úroveň, kterou často klient očekává a vyžaduje. Mimo jiné reflektování klientova prožívání na základě právě již zmíněné empatie, lze úspěšně použít například při technice zrcadlení (Baštecká 2004, s. 106-108). Při této technice klientovi sociální pracovník dává možnost lépe uchopit své pocity a jejich spouštěče či důvody. O popisované souvislosti také píše Maříková v publikaci *Rétorika: manuál komunikačních dovedností*, kde zastává názor, že právě zrcadlením lze vyvolat u klienta nejen opodstatněný pocit pochopení, ale také nezměrnou výhodu v komunikaci. A to jelikož v lidské přirozené povaze je zakotveno, že čím více podobnosti se mezi komunikujícími nachází, tím je jim to příjemnější. Klientovi zde tedy pracovník může poskytnout právě to, co potřebuje pro navození ideální atmosféry k řešení často velmi soukromých a citlivých situací. Zde, jsou-li

² Syndrom vyhoření

napodobovaná gesta vhodně volená (ne tak, aby si je klient vysvětlil negativně), výsledky bývají velmi pozitivní (Maříková 2001, s. 77).

1.2. Role rodičů, spolupracujících s OSPODem

Znát role pracovníků Orgánu sociálně-právní ochrany dětí je v rámci celé problematiky této bakalářské práce podstatné. Neobejdeme se však také bez nastínění rolí rodičů, konkrétně nejen ve vzájemných vztazích, ale také ve vztazích s celou rodinou a pracovním prostředím.

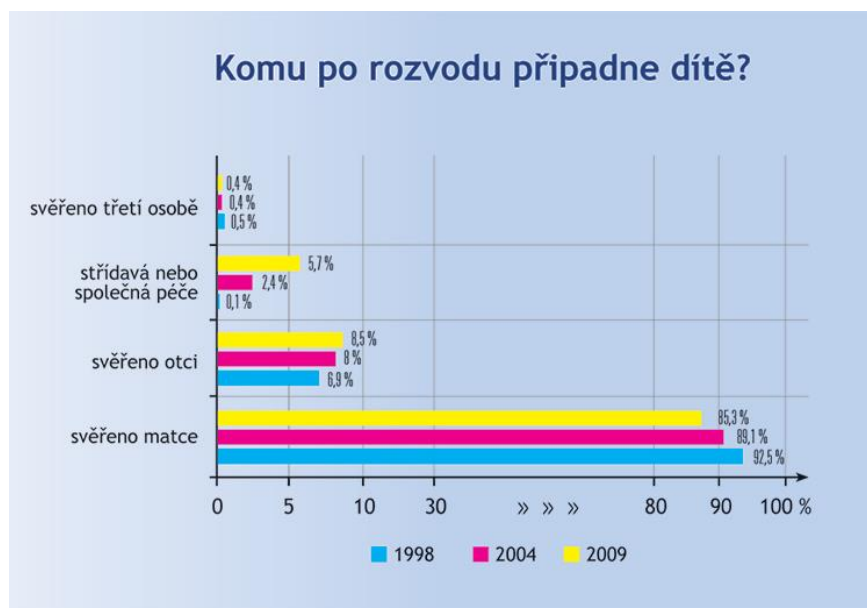
1.2.1 Otec vs. matka – role v rodině a dopady rozvodu

Dělení rolí mezi rodiči je přirozenou záležitostí v rodině, které má dopad nejen na jejich vzájemný vztah, ale také na vývoj samotného dítěte. Dle Maříkové (2006, s. 16-33) je například konkrétně péče o domácnost vyváženěji rozdělená mezi partnery/ manžele, kteří jsou prozatím bezdětní. Poté, co žena porodí první dítě, se většinou role zásadně rozdělují a s dítětem doma zůstává žena. Tohle značí i jistou samozřejmost v péči o domácnost. Co se pečování o dítě týče, otec v prvních etapách po narození dítěte nebývá zpravidla příliš včleňován. Dnešní nový model chápání otcovství se jej snaží vyzdvihnout na úroveň stejnou, jako mateřství ve smyslu zapojování se otce do výchovy dítěte již od jeho narození. Avšak šíří se podle Maříkové pomalu a nejistě.

Vzhledem k tomu, že generovým otázkám se budeme věnovat v následujících kapitolách, nyní je směřovat z výše uvedeného základu dělby rolí manželů a vztáhnout jej k následným dopadům ve spolupráci s Orgánem sociálně-právní ochrany dětí.

Špaňhelová (2010, s. 131-143) ve své knize popisuje reálnou situaci, že po rozpadu manželství dítě ve většině případů připadá do péče matky. Vyzdvihuje však důležitost co nejmenšího dopadu na dítě v souvislosti se změnami. Jinými slovy stabilita je jedním z nejvýraznějších a nejpodstatnějších aspektů, které napomáhají k co nejmenšímu poznamenání vývoje dítěte. Vrátime-li se k výše uvedeným faktorům genderu, Špaňhelová zdůrazňuje také problém, že po rozvedení manželství dítě ztrácí přesný pojem o tom, jak by měl fungovat vztah mezi mužem a ženou. To opět do určité míry ovlivňuje jeho budoucí vývoj. Zaměříme-li se na výhody a nevýhody svěřením dítěte do té či oné péče z hlediska pohlaví (nebereme v potaz

faktory, díky kterým se manželství rozpadlo), je dobré znát statistiku pro lepší přehled v pojmech. Na vodorovné ose grafu níže můžeme pozorovat procentuelní míru četnosti přidělení dítěte do péče v závislosti na letech, kdy byl výzkum prováděn. Osa svislá dále ukazuje, komu dítě do péče bylo svěřeno. Již na první pohled je patrné, že nejčastěji bývá dítě svěřováno matce, zatímco další možnosti, tedy svěření dítěte otci, třetí osobě nebo do střídavé péče jsou voleny v markantně nižší četnosti. Lze však podotknout, že mezi lety 1998 a 2009 došlo k mírnému zvýšení uplatňování možnosti svěřování dítěte otci a do střídavé péče.

Obr. 1: Komu po rozvodu připadne dítě

Zdroj: II. část Statistického přehledu soudních agend, Ministerstvo spravedlnosti v roce 2010 Dostupné z: <http://www.sancedetem.cz>

V situaci, kdy je dítě svěřeno do péče otci, velmi často dochází k tomu, že na výchově participuje jiný člověk z otcova okolí. Můžeme sem zařadit například babičku, případně tzv. paní na hlídání. Jejich druhy výchovy se ve výsledku mohou překrývat a být ve vzájemném konfliktu, což dítě nejen dlouhodobě mate, ale dává to také velký prostor k nedorozuměním.

Další od roku 1998 do 2009 poměrně stabilně rostoucí možností (lze předpokládat, že graf do současnosti by pokračoval v podobné linii), je svěření dítěte do střídavé péče. V publikaci Francové a kol. (2014, s. 20) Rozvody, rozchody a zánik partnerství je zmíněno, že společenské názory na střídavou péči společnost rozdělují na dva břehy. První část lidí zastává názor, že dítě má nárok na výchovu oběma rodiči stejně tak, jak tomu bylo do doby před rozvodem. Tudíž jej to poznamená nejméně ze všech možných variant svěření do péče. Střídavá péče dle

některých odborníků dává dítěti pocit, že nepřišlo ani o jednoho rodiče, což v něm posiluje lásku k sobě samému. Výše uvedené role mužů a žen v domácnosti jsou tímto zachovány a dítě se vyvíjí zdravým směrem. Naopak ale druhá strana populace tento názor nesdílí, přičemž zastává postoj, že při střídavé péči je dítě spíše zmateno a nemá na něj tato varianta obecně vůbec pozitivní vliv.

Možnost svěřením dítěte třetí osobě je v České Republice statisticky nejméně volenou variantou, ve které se podle Špaňhelové (2010, s. 137) jedná především o svěřením dítěte prarodičům. Ti by měli být ale pečlivě seznámeni s tím, jak k dítěti přistupovat, co se týče až už lítosti, tolerance nebo striktnosti ve výchově.

Vztáhneme-li celou tuto kapitolu ke spolupráci s Orgánem sociálně-právní ochrany dětí, lze vyzdvihnout, že kolizní opatrovnice dítěte u soudu musí role rodičů v rodině brát při rozhodování se v potaz. I přesto, že je společensky nejvíce praktikované svěřením dítěte do péče matky, k tomuto závěru vede dlouhá doba analýzy a vyhodnocování toho, co je individuálně pro dané dítě nejlepší variantou.

1.2.2 Rodičovská vs. profesní role rodičů v kontextu SPOD

S ohledem na tematiku, které je tato práce věnována je velmi podstatné neohlížet se pouze na faktor pohlaví rodičů a jejich vzájemných interakcí, ale také na faktor skloubení profesních a rodičovských rolí. Tyto role mají ve velké řadě případů vliv na zdravý vývoj dítěte a jeho materiální zajištění, kterým se sociálně-právní ochrana dětí v určitých případech zabývá.

Jak uvádí Krebs (2015, s. 395), dle nejrůznějších sociologických výzkumů stabilní rodinné prostředí má výrazný vliv na zvýšení porodnosti v České Republice. Je nutno v rámci rodinné politiky pozitivně toto soužití podporovat, jelikož porodnost se v posledních letech rapidně snížila. Dalším důležitým bodem jsou dle Krebse zvyšující se nároky na kvalitu výchovy dětí, souběžně s tímto aspektem se však zároveň zvyšují i nutné náklady za dítě. Už v této chvíli je zjevné, že uvážíme-li rodiče samoživitele, žijícího s dítětem v podmínkách na hranici s chudobou, i přes možnosti, které má v rámci sociální politiky současnosti, je pro něj jen velmi obtížné zajistit dostatečné finanční prostředky pro uchování standardu, respektive „normálu“ dnešní společnosti a zároveň dítě kvalitně a aktivně vychovávat. Zde se nám projevuje první náznak složitosti v uchování minimálně alespoň částečné vyváženosti mezi rodičovskou a profesní rolí.

Konkrétně rodičovstvím, spojeným se zvýšením nákladů se zabývá Koldinská (2013, s. 81-83), která mimo fakt, že se výdaje domácnosti s příchodem dítěte jakožto jejího nového člena zvyšují, uvádí veškeré podpůrné finanční prostředky ze strany státu, na který má rodina nárok. Jedná se v první řadě o porodné tedy „jednorázovou dávku státní sociální podpory, která se poskytuje ženě, jež porodila své první živé dítě, pokud ovšem rozhodný příjem v rodině nepřevyšuje 2,40³ násobek životního minima rodiny.“ Na tutéž dávku má při smrti matky nárok i otec, případně jakákoliv osoba, která namísto rodičů dítě převzala do trvalé péče. Druhou dávkou státní sociální podpory je příspěvek na bydlení, který není výlučně spjatý s příchodem dítěte do rodiny, nicméně je pro řadu rodin velmi výhodný k alespoň částečné úlevě, co se týče výdajů za dítě a nákladů za domácnost. Přestože těmito finančními příspěvky rodinám se stát snaží výrazně pomoci, co se týče jejich finanční a rodinné situace, velmi často, v souvislosti s OSPODEM, který pracuje s případy zanedbání péče (mnohdy na úkor snahy rodiče více finančně zajistit chod domácnosti, dostat se z dluhových pastí atp.), jsou jen tzv. formalitou. (Drobíková 2008⁴, s. 36)

Zaměříme-li se na úplné rodiny, tedy rodiny s mužem a ženou, žijícími buď v partnerství, nebo manželství v jedné domácnosti v kontextu slučitelnosti pracovních a rodičovských rolí, Krebs (2015, s. 396-399) zmiňuje nutnost zvýšení nabídky služeb, které pečují o děti. Dále vyzdvihuje regionální a municipální⁵ rodinnou politiku, která ačkoliv je fungující ve většině zemí Evropské unie, v ČR stále chybí. Její největší výhodou je dle Krebse v posílení morální podpory především mladých rodičů, které nepodporují finanční výhody na základě porodu dítěte, ale společenské ocenění samotného faktu, že jsou rodiči a danou situaci zvládají. V tomto případě lze pomyslně skloubit rodičovskou i pracovní roli rodičů především v té formě, kdy rodiče dostávají uznání za samotný fakt, že jsou rodiči. To jim může pomoci neohlížet se pouze za výhradním finančním výnosem. Krebs absenci tohoto systému považuje za nejstěžejnější deficit české rodinné politiky.

³ K roku 2018 se již nejedná o 2,40 násobek životního minima, avšak 2,70 násobek životního minima.

⁴ Přesto, že je tento zdroj aktuálně téměř jedenáct let starý, lze i na základě aktuálnější literatury předpokládat, že spolupráci klientů s OSPOD ovlivňuje především nedostatečná finanční zajištěnost rodiny.

⁵ Obecní, komunální

1.3 Etika pracovníků ve vztahu k OSPODu

Jak je uvedeno ve Standardech kvality sociálně-právní ochrany dětí Krajského úřadu Moravskoslezského kraje⁶ (2016, s. 9-10), tento úřad při výkonu sociálně-právní ochrany dětí vychází z Úmluvy o právech dítěte, zákonem o sociálně-právní ochraně dětí, občanských zákoníkem a dalšími právními předpisy. Pro naši tematiku je směřodlatné uplatňování nejen vlastního Etického kodexu KÚ Moravskoslezského kraje, ale také obecně Etického kodexu sociálních pracovníků České Republiky (2006), jehož zásadní body si v následujících odstavcích stručně představíme.

Mezi hodnoty, spadající dle Etického kodexu do praxe sociální práce, tedy i praxe Orgánu sociálně-právní ochrany dětí spadá:

- 1) Lidská důstojnost, popisovaná, jako záležitost, která klade důraz na sociálního pracovníka vnímat každou osobu individuálně, respektovat jeho práva a jednat v souladu s nimi.
- 2) Sociální změna, kterou pracovník v průběhu spolupráce s klientem podporuje a klienta samotného vede za pomoci rovného přístupu a dopomoci vyhledávání různých zdrojů k její realizaci za cílem vyřešení klientova problému.
- 3) Sociální rovnost je další hodnotou, která upravuje spolupráci mezi klientem a pracovníkem bez ohledu na klientův vzhled, zdravotní stav, sexuální orientaci, náboženské vyznání atd. Snaží se o minimalizaci diskriminace ve spolupráci s klientem a sociálním pracovníkem.
- 4) Mezilidské vztahy, tedy další záležitost, která na pracovníka klade nárok eticky přistupovat k rozvíjení spolupráce multidisciplinárních týmů ve spojitosti s případy. Také je lze chápat, jako podporování klienta v socializaci.
- 5) Mlčenlivost a diskrétnost se v sociální práci staly pravidlem, které pracovník musí dodržovat. Tato mlčenlivost nezaniká ani ukončením pracovního poměru, stejně jako skončením spolupráce s klientem.

Oproti hodnotám sociální práce, které jsou podmíněny zodpovědným

⁶ Moravskoslezský kraj je zde volen, jelikož respondenti výzkumu této práce pod tento kraj spadají.

jednáním sociálního pracovníka, pojem etická zodpovědnost se projevuje vůči všem lidem a institucím, se kterými se pracovník dostává v rámci výkonu své profese do kontaktu. Řadí se mezi ně etická zodpovědnost ke klientovi sociální služby, k zaměstnavateli, kolegům v sociální práci, k samotné profesi a odbornosti sociálního pracovníka a v poslední řadě zodpovědnost ke společnosti, jelikož právě ji přímo i nepřímo do určité míry sociální pracovník mění a ovlivňuje.

1.3.1 Dilemata pracovníků

Výše parafrázovaný Etický kodex sociálních pracovníků České Republiky (2006) nezapomíná ani na samotnou definici nejen etických problémů, ale i etických dilemat, jejichž popis a doporučená technika řešení v následujících řádcích ocitují. *„Sociální pracovník se při své práci setkává s různými etickými problémy a dilematy, vyvstávajícími ze samotné podstaty sociální práce, která pro něj vytváří situace. Musí nejen hodnotit, vybírat možnosti, ale i rozhodovat. Eticky uvažuje při sociálním řešení, sběru informací, jednáních a při své profesionální činnosti o použití metod sociální práce, o sociálně technických opatřeních a administrativně správných postupech z hlediska účelu, účinnosti a důsledku na klientův život.“*

Matoušek (2001, s. 182-191) etická dilemata rozděluje na formalizaci/ deformalizaci, profesionalizaci/ deprofesionalizaci, normativnost/ nenormativnost, pomoc/ kontrolu, polyvalenci/ specializaci, SP jako vědu/ umění. Na druhou stranu například Musil (2004, s. 38-39) dilemata dělí jednodušeji na jasná/ skrytá a všední/ strategická. Z toho nám vyplývá, že neexistuje pouze jedno dělení etických dilemat, přičemž záleží na každém sociálním pracovníkovi, jak etická dilemata v rámci teorie, ale především praktického řešení podchytí.

Ve zbytku této podkapitoly se zaměříme na výzkumné šetření Zelinkové (2016, s. 39-62), kde analyzuje jednotlivé druhy etických dilemat, se kterými se setkávaly a setkávají konkrétně pracovníce Orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Zelinková je řadí do skupin na základě charakteru a souvislostí.

- 1) Dilemata, v jejichž centru stojí děti- Tato dilemata souvisí konkrétně s odebíráním dětí z rodin. Tato dilemata jsou zpravidla pro pracovníky OSPODu nejčastější. Pod danou problematiku spadají také názory, které děti zastávají, jelikož mohou být v rozporu s tím, co děti skutečně na základě praxe pracovníka potřebují. Mezi další

dilemata v této oblasti spadá psychická manipulace dětí, kterou často praktikují sami rodiče.

- 2) Dilemata, v jejichž centru stojí rodiče- Pod touto kapitolou Zelinková uvádí pouze případy, související s rozvodem rodičů a to z toho důvodu, že pracovnícím mnohdy přijde dle ní zbytečné posuzovat něco, na čem se například rodiče dohodli a jsou s tím oba v souladu.
- 3) Dilemata, ohledně stanovení hranic vztahu s klienty- Mezi tato dilemata se řadí ta, která souvisí s vytvořením jiného vztahu ke klientovi. Konkrétně se jedná o to, že pracovníce ne ke každému klientovi cítí stejný vztah, ačkoliv se snaží jednat co nejprofesionálněji. Dalšími dilematy v daném ohledu můžeme upozorovat ta, která souvisí s komunikací s klienty. Jednoduše sociální pracovníce nemohou vždy říkat to, co si myslí, aby zachovaly profesionalitu a důstojnou hranici mezi vztahem pracovník-klient. Velmi diskutované dilema je v neposlední řadě takové, které souvisí s umělým přerušением těhotenství.

2 Genderové vztahy a sociální práce

Merhaut a Chadt (2018, s. 16-20) v odborném časopise Fórum sociální politiky dopodrobna popisují, jak psychologie práce pohlíží na specifické rozdíly v interakci managementu a zaměstnanců v propojení s generovými vztahy. Obecně lze říci, že to, jaký mezi sebou má pracovní kolektiv vztahy se více či méně výrazně odráží jak na pracovní pohodě zaměstnanců, ale také na kvalitě práce. Dále se odráží i na kvalitě samotné poskytované služby a především na chuti zaměstnanců něco měnit, inovovat a rozvíjet. V případě, že jsou vztahy špatné, zaměstnanci velmi často ztrácejí motivaci pro danou profesi a jejich práce se stává pouhou „*nutností, která zajišťuje životní potřeby*“, tedy finanční ohodnocení na konci pracovního měsíce. Autoři zároveň poukazují na fakt, že v pracovním procesu se lze v ženském kolektivu více setkávat s předsudky a stereotypizací.

Dalším faktorem, nad kterým je dobré se v rámci genderu (nejen) na pracovišti, jako je Orgán sociálně-právní ochrany dětí podívat, je to, že ženy si vzhledem k jistému zažitému společenskému vzorci podvědomě nebo záměrně

vybírají pozice „*typicky ženské*“. To proto, aby tak předešly mnoha možným potížím, mezi něž patří i případná diskriminace a podobně. Z tohoto tvrzení lze vyvodit jeden z důvodů, proč bývají pozice sociálních pracovníků/ pracovníků spíše obsazována ženami, než muži.

2.1 Zastoupení mužů a žen v sociální práci

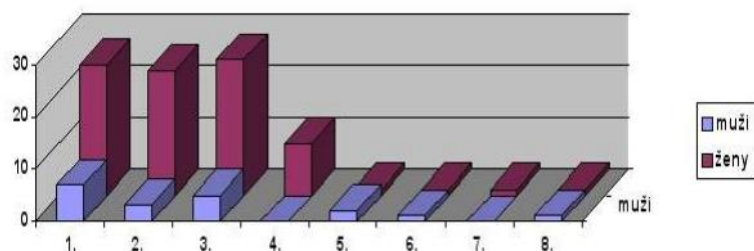
Tabulka č. 1 Složení zkoumaného souboru podle pohlaví

Pohlaví	Počet	%
Muži	25	19,23
Ženy	105	80,77
Celkem	130	100

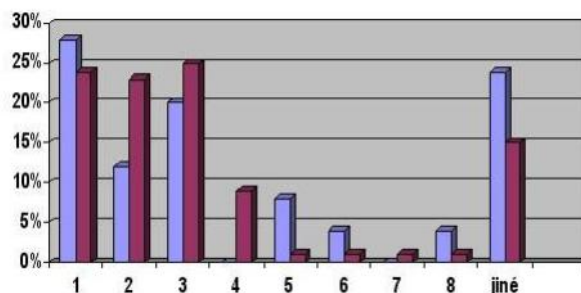
Jednotlivé odpovědi byly rozděleny podle shodných znaků do následujících 9 skupin:

1. práce s lidmi, zájem o ně,
2. pomoc druhým,
3. osud, náhoda, okolnosti,
4. ovlivnil mě jiný člověk (např. rodinný příslušník, kamarád, známý atd.),
5. potřeba něco změnit (k lepšímu),
6. vyrovnání se sebou a se společností,
7. rodinná tradice,
8. finance,
9. jiné (zahrnují ostatní ojediněle uváděné důvody, které nebylo možno zařadit do žádné z předchozích skupin).

Graf č. 1 Počty mužů a žen, kteří uvedli jednotlivé druhy motivů

Graf č. 2 Údaje o uváděných motivech k výběru povolání v procentech

Zdroj: PAULÍK, Karel.
Psychologické dny 2004
: Svět žen a svět mužů.
Polarita a vzájemné
obohacování

Obr. 2: Motivy k výběru pomáhající profese

Paulík (2004) se ve své práci zabývá problematikou nadmíry žen a nedostatku mužů v oboru a při studiu sociální práce. Jako důsledek tohoto stavu uvádí především gender a osobnostní dispozice jedinců. Odpovědi hledal ve faktoru, který zájem o profesi ovlivňuje. Tedy v motivaci žen a mužů pro výběr dané profese. Dotázáno bylo 25 mužů a 105 žen, což samo o sobě vypovídá o nízkém počtu právě mužského pokolení v dané profesi. Z výsledků výše vyplývá, že rapidní a zároveň největší rozdíl Paulík zaznamenal právě v motivaci k volbě profese, která pomáhá jiným lidem. Ženy tuto motivaci zastávají na základě výsledků výzkumu téměř dvojnásobně často oproti mužskému pohlaví. Dalším pozoruhodným bodem, který lze v souvislosti s touto kapitolou zmínit je výsledek, že muži i ženy se s náročnými situacemi v daném typu povolání vyrovnávají spíše za pomoci alkoholu, nikotinu, případně jiných „povzbuzujících“ látek. Avšak ženy uvádí i svá zvířata, kulturu, knihy a přátele. Muži dále sahají po sportu, „gaučingu“, případně černému humoru.

2.2 Převaha žen v sociální práci

V návaznosti na kapitolu, která stručně nastínila obsazení pozic mužů a žen při vykonávání povolání sociálního pracovníka blíže nahlédneme na důvody, proč je sociální práce tzv. ženským povoláním. V následujících odstavcích se budeme věnovat výzkumu autorů Khunou, Pillay a Nethonoda (2012, s. 120-133), publikovanému v *The Social Work Practitioner-Researcher*, Vol. 24/1. Tento výzkum byl velmi blízce zaměřen na faktory, které ovlivňují volbu člověka ke studiu sociální práce. Zároveň dochází k závěru, že lepší porozumění genderové dynamiky a důvodů k tomu, jak se které pohlaví rozhoduje pro volbu této specifické profese, může zlepšit strategie náboru a uchování profese, jako takové.

Ve výše uvedené publikaci, odkazující se na výzkum Furness (2007) lze vypožorovat, že ve Spojeném království bylo od roku 2002 do roku 2005 registrováno v porovnání s muži až 83 % žen k povolání sociální pracovnice. Z opačného úhlu pohledu, procenta mužů, kteří se rozhodli vykonávat sociální práci, především zahrnovala pozice, jako jsou vedoucí pracovníci, probační pracovníci, případně jiné kontrolní pozice.

Toto tvrzení lze doplnit interpretací Křížková, Pavlica (2004, s. 18-19), kteří v kapitole o teorii mužských a ženských rolí zmiňují rozdíly mezi maskulinním a femininním rysem osobnosti. Jako výsledek začleňování se do společnosti uvádí taktéž role, které si muži i ženy ve společnosti osvojili. Jedná se o tzv.

„*instrumentální a expresivní*“ vedení. Tyto pojmy proti sobě stojí nejen na pracovišti a v sociálním světě, ale především v systému rodiny a fungování domácnosti, z něhož zároveň dokonce dle teorie Talcotta Parsonse vychází. V tomto slova smyslu instrumentalita zahrnuje vedení, spojované s pracovním životem, přičemž je připisována mužskému pohlaví, naopak expresivita, tedy starání se o domácnost a péče o děti, připadá ženskému pohlaví.

Na ženy v aktuálním pracovně-právním vztahu, kdy je vyzdvihována rovnost a nezávislost na mužích dopadá dle této teorie dvojnásobek tlaku při výkonu povolání. Zároveň při péči o domácnost a děti, právě aspekt instrumentality a expresivity vysvětluje důvod, proč muži v sociální práci, dle výše uvedeného výzkumu spíše zastávají vedoucí a přirozeně direktivní pozice oproti ženám, které jsou častěji na pozicích klasických sociálních pracovníků.

2.3 Genderové stereotypy v prostředí sociální práce

Jak uvádí Benešová (2011, s. 66-68), existuje několik sfér, ve kterých lze nalézt původ předsudků a stereotypizace v dané sféře sociální práce. Ty se velmi odráží ve způsobu řešení klientovy situace. Mezi dané sféry spadá například socializace nynějších sociálních pracovníků již ve fázi hledání rolí pohlaví v životě, tedy do jisté míry faktor, působící již od dětství. Benešová dále otázku genderu a jeho stereotypů rozpracovává na úroveň vysvětlení, proč je samotné zabývání se touto tematikou v sociální práci podstatné. Jestliže se v této problematice člověk, jakožto sociální pracovník umí orientovat, zná rizika, která s sebou (často skrytá a přirozená) stereotypizace přináší, může lépe pochopit sociální problémy klientů, porozumět jim, ale také porozumět často i svým vlastním postojům a názorům. V otázce genderových stereotypů je tedy jedna z nejdůležitějších pomůcek samotná sebereflexe, která ne vždy je pro pracovníka na prvním místě.

Křížková a Pavlica (2004), jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, uvádí, že osvojení si mužských a ženských rolí bylo a je v procesu socializace velmi důležitý faktor k běžnému fungování ve společnosti. Dále rozpracovávají normy jednání v organizaci, která je genderově integrovaná. Mimo jiné zdůrazňují bod, který výrazně napomáhá odbourávání předsudků a stereotypů v sociální práci, kterým je „*Vzdělávání pracovníků a managementu organizací v oblasti genderových otázek a diversity*“ (Křížková a Pavlica: 2004, s. 45-46). Jde prakticky o to, že každá

organizace, která usiluje o kvalitní spolupráci a integraci mužů a žen v pracovním kolektivu, by měla své zaměstnance vzdělávat v oblasti genderu. Tím pak minimalizovat dopady nejen možné diskriminace, případně upírání příležitostí mužů ženám a naopak, ale také obeznámit pracovníky s celou touto problematikou, která jim pomůže efektivně pomáhat klientům s ohledem na jejich pohlaví a tím také specifické potřeby a problémy.

2.4 Vliv pohlaví klientů na rozhodnutí sociálních pracovníc

V první části této kapitoly se budeme zabývat především výsledky kvalitativního výzkumu Grundělové v pátém vydání časopisu Sociální práce/Sociální práce (2015/5, s. 106-118), „jehož cílem bylo zjistit, jak genderové konstrukce sociálních pracovníků a pracovníc týkající se obrazu matek-klientek a otců-klientů ovlivňují jejich představy o možnostech řešení obtížných situací, které klienti a klientky prožívají v interakcích mezi rodinným a pracovním životem“. Tento výzkum vyústil v lepší pochopení vztahu sociální pracovníc a pracovníků ke klientkám a klientům na základě markantních rozdílů, které se objevují ve vnímání genderu. Hlavním důvodem toho, že dané rozdíly mezi pohlavími ovlivňují především rozhodnutí pracovníků a pracovníc je fakt, že pomáhající profese mnohdy bez hlubšího váhání nad problematikou automaticky na základně zažitého a stereotypního vnímání rodiny, si neuvědomí individuální potřeby matek a otců při řešení daného případu.

Mluví-li se v tomto výzkumu ⁷o skrytých předsudcích sociálních pracovníc, byl zmíněný mimo jiné především dopad samotné přirozené socializace. Z otázek a odpovědí vyplývalo, že většina rodin zastávala vzorec, kdy matka se stará o rodinu a domácnost, přičemž otec rodinu finančně a existenčně zajišťuje. Tento výsledek podpořil především fakt, že člověk s pomáhající profesí může velmi přirozeně nabýt automatického dojmu, že daný model funguje ve všech domácnostech stejně.

Po dotázání se sociálních pracovníc na charakter svých klientů a klientek, většina z nich matku, se kterou byly řešeny rodinné případy, popisovaly, jako „milou, starostlivou, láskyplnou“. Avšak většina těchto hodnocení vyplývala ze vztahu matek k dětem a prostoru, kde žijí. Nikoliv z hlediska charakteristiky samotné ženy-klientky. Otcové byli na druhou stranu spojováni hlavně se schopností

⁷ Vzhledem k charakteru této bakalářské práce se zaměříme pouze na sociální pracovníce ve vztahu ke klientům mužského pohlaví

zaopatřit rodinu na základě výdělečné činnosti. V tomto případě se tedy posuzovala jejich aktivita mimo domov, kde žije nezaopatřené dítě, a to na základě zažitých stereotypů v percepci rodiny a rodinných vztahů.

Jelikož se má bakalářská práce zabývá vlivem pohlaví sociální pracovníce na klienty OSPODu, pojďme spojit závěry z předchozích odstavců s tím, co Orgán sociálně-právní ochrany dětí zkoumá nejčastěji- tedy se svěřováním dětí do péče. Roli ve svěřením dítěte do péče hraje velké množství faktorů. Mimo jiné jde i o schopnost interakce (v našem případě muže) mezi rodinným a pracovním životem. Jestliže matka i otec v rodině zastávají klasické stereotypní postavení, kdy matka pečuje o děti a domácnost, přičemž otec rodinu finančně zajišťuje, do jaké míry se rozhodnutí sociální pracovníce řídí právě předsudky? Je fakt, že otec zajišťuje finanční prostředky mimo domácnost, tudíž má menší časové možnosti k aktivní výchově dětí při rozhodování směrodatný a opodstatněný? Prevencí v diskriminaci klientů je v tomto případě vedení pracovníků k objektivnímu nahlížení na každý případ, pracování s vlastními předsudky v rámci sebereflexe, ale také další vzdělávání sociálních pracovníků.

II. EMPIRICKÁ ČÁST

3 Metodologie

V této kapitole se budeme věnovat tomu, jak byl samotný výzkum prováděn a teoreticky podchytíme jeho metodu. Mimo jiné je zde popsán způsob výběru respondentů s technika, pomocí níž získáme výsledná data.

3.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky

Cílem výzkumu je zjistit, jak vnímají muži- klienti OSPOD ženu jako sociální pracovníci při řešení jejich případu, zda vnímají vliv genderu na výkon profese a jak celou spolupráci hodnotí.

V tomto výzkumu jsem na základě teoretické části a všeho, co v rámci cíle potřebuji zjistit, zformuloval následující výzkumné otázky:

Hlavní výzkumná otázka 1: *Jakou roli hraje gender- pohlaví pracovníc pro klienty Orgánu sociálně-právní ochrany dětí?*

Vedlejší výzkumná otázka 1.1: *Je míra spolupráce mužů- klientů OSPODu ovlivněna tím, že jejich případ řeší žena?*

Vedlejší výzkumná otázka 1.2: *Cítili by se lépe, kdyby byl tentýž problém řešen sociálními pracovníky mužského pohlaví?*

Hlavní výzkumná otázka 2: *Jaké genderové předsudky a stereotypy muž- klient OSPODu zastává a jak tyto předsudky/stereotypy ovlivňují spolupráci s pracovníci OSPODu?*

Vedlejší výzkumná otázka 2.1: *Myslí si muži-klienti, že pracovníce OSPODu zvýhodňují matky, protože jsou ženy?*

3.2 Výzkumná metoda

Pro získání dat výzkumného šetření jsem zvolil kvalitativní výzkumnou metodu, za použití rozhovorů. Tento typ rozhovorů mi umožní blíže nahlédnout na problematiku a názory respondentů.

Není definována jedna konkrétní struktura toho, jak praktikovat kvalitativní výzkum. Jedná se totiž o velmi široký pojem, který skýtá mnoho přístupů k právě

tomuto typu sběru dat a zjišťování výsledků. Autor výzkumu daného typu tj. kvalitativního, většinou prve volí téma, následně tvoří základní výzkumné otázky (Hendl 2005, s. 49-50).

Baum a Gójová (2014, s. 24) zmiňují a uvádí čtyři hlavní body kvalitativního výzkumu. Zde je velmi důležité, aby se výzkumník změřil na subjektivní vnímání toho, kdo je zkoumán. A to právě z důvodu, aby zkoumaného viděl v celém kontextu, správně vytyčil techniky sbírání dat a určil kvalitní hypotézu, jdoucí od konkrétního k obecnému.

Detailní informace, jasný a strukturovaný popis zkoumaného předmětu, který analyzujeme v přirozeném prostředí, jsou pro nás nejpodstatnější. Získáváme tím prostor pro dobré porozumění různých procesů a je nám umožněno vyvozovat, zpřesňovat různé teorie (Zháněl, Hellenbradt, Sebera 2014, s. 18-19).

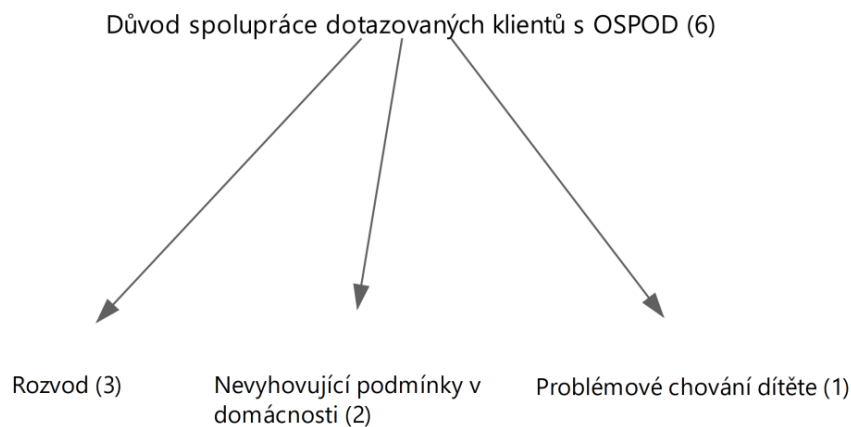
3.3 Výzkumný vzorek a výběr respondentů

Výběr respondentů jsem zvolil způsobem nabalování, jinak také „*metodou sněhové koule*“, kdy první tázaný odkáže na dalšího možného respondenta, od něhož se zase dozvíme jeho úhel pohledu na danou problematiku a tak dále. Je mi totiž známo, že klienti a klientky OSPODu mezi sebou v mém okolí velmi intenzivně komunikují, ač tuto příslušnost k výše uvedenému orgánu nedávají veřejně znát.

Tento výzkum je zacílen pouze na klienty OSPODu, tedy rodiče mužského pohlaví, kteří jsou v kontaktu s ženami- pracovníci, v průběhu jehož řeší svou rodinnou situaci. Mého výzkumného šetření se zúčastnilo šest mužů různých věkových kategorií (nejmladší: 24, nejstarší: 43 let) ze čtyř měst Moravskoslezského kraje, jejichž případy spadají pod různá pracoviště sociálně-právní ochrany dětí obecních úřadů obcí s rozšířenou působností. Mezi tyto obce konkrétně patří Rýmařov, Bruntál, Krnov a Frýdek-Místek. Vybrání byli pouze ti respondenti, jejichž rodinné případy jsou v rámci Orgánu sociálně-právní ochrany dětí řešeny sociálními pracovníci ženského pohlaví.

Pro větší přehlednost a lepší představitelnost výzkumného vzorku, se kterým jsem vedl kvalitativní rozhovory, jsem v programu MAXQDA 2018⁸ vytvořil schéma, které osvětluje důvod spolupráce všech respondentů s Orgánem sociálně-právní ochrany dětí.

⁸ Bližší informace k programu na následující straně v kapitole 3.5 „*Analýza dat*“

Obř. 3: Důvody spolupráce klientů s OSPODem

3.4 Technika získávání dat

Pro mou bakalářskou práci jsem zvolil metodu polostrukturovaného rozhovoru za účelem kladení respondentům otevřené otázky. Při vytváření okruhů otázek jsem vycházel z cíle této bakalářské práce, tj. zjistit, jak klienti OSPOD mužského pohlaví vnímají ženu, jako sociální pracovníci při řešení jejich případu, zda a jak vnímají vliv genderu na výkon profese a jak tuto spolupráci hodnotí.

Samotné rozhovory se uskutečnily začátkem ledna 2019. Než rozhovory započaly, klienti byli ujištěni, že veškerá získaná data budou použita ve prospěch bakalářské práce, zároveň, že budou anonymizována. Informovaný souhlas proběhl ústně. Taktéž jsem respondenty seznámil s tím, že budou-li položeny otázky, na které nebudou chtít odpovědět, je možné oznámit mi tuto skutečnost a bude se vším ohledem respektována. Respondenti ve velké míře nesouhlasili s tím, že budou rozhovory zaznamenávány na zařízení, nahrávající audio záznam, tudíž k tomuto nesouhlasu bylo v průběhu získávání dat přihlédnuto a jednotlivé odpovědi na otázky byly průběžně ve stručnosti zaznamenávány v textové formě.

Otázky pro rozhovor k HVO1:

- Mohl byste mne prosím krátce seznámit s tím, jaký problém s Vámi Orgán sociálně-právní ochrany dětí řeší?
- Jste spokojený s tím, jak probíhá vaše spolupráce s Orgánem sociálně právní ochrany dětí?
- Když se bavíme o řešení vaší rodinné situace, cítíte, že vás pracovnice chápe, případně se vám snaží porozumět?

- Cítíte se v průběhu řešení vaší rodinné situace, např. při konzultacích tak, že nemůžete říci vše, co máte na srdci?
- Jaký si myslíte, že by byl rozdíl v řešení Vašeho případu, kdyby jej převzal sociální pracovník, tedy muž?
- Stala se Vám v průběhu celé vaší spolupráce s OSPOD nějaká nespravedlnost? Jak byste ji popsal?

Otázky pro rozhovor k HVO2:

- Někteří lidé zastávají názor, že ženy by měly být více doma, starat se o děti a o domácnost. Jak moc s tímto tvrzením souhlasíte?
- Myslíte si, že pracovnice nadržují matkám?
- Na úřadech, jako je OSPOD převládá míra žen, které spolupracují s klienty stejně, jako s Vámi. Představte si, že jste politik a můžete na tomto cokoliv změnit. Uděláte to? Případně z jakého důvodu a jak?

3.5 Analýza dat

Dle Hendla (2005, s. 223) je pro analyzování kvalitativní metody sběru dat typická nutnost systematicky seřazovat data, na základě čehož je zároveň logicky propojovat s cílem práce. V rámci celého tohoto procesu je nezbytné průkazně podchytit okolnosti a faktory, které již od počátku práce chceme zkoumat. Mezi nimi dále hledáme souvislosti a vzájemné interakce. V průběhu svého zkoumání jsem tyto interakce a návaznosti kódoval a analyzoval, což mi dalo konkrétnější a jasnější pohled na celou problematiku, zvláště pak, měl-li jsem se vžít do situace klienta a všech aspektů, které s sebou tato situace nesla.

Rozhovory, které jsem s výše uvedenými respondenty realizoval, jsem následně co možná nejpřesněji parafrázoval do textového editoru, jehož výsledný soubor jsem poté vložil do kódovacího programu MAXQDA 2018. „Kódování představuje operace, pomocí nichž jsou údaje rozebrány, konceptualizovány a složeny novým způsobem“ (Švaříček, Šedřová a kol., 2007, s. 211). Otevřeným kódováním jsem vytvořil specifické kódy relevantní k výzkumným otázkám a z kódů vytvořil jim příslušné kategorie. V následné kapitole prezentuji strukturu kategorií a kódů pod každým významným tématem.

4 Diskuze

V této kapitole si rozebereme dílčí závěry a interpretaci dat mého kvalitativního šetření, realizovaného na základě rozhovorů s klienty OSPODu. Společným jmenovatelem těchto klientů je jejich pohlaví, tedy mužské, spolupráce s Orgánem sociálně-právní ochrany dětí a to, že jejich případ řeší primárně žena-sociální pracovnice.

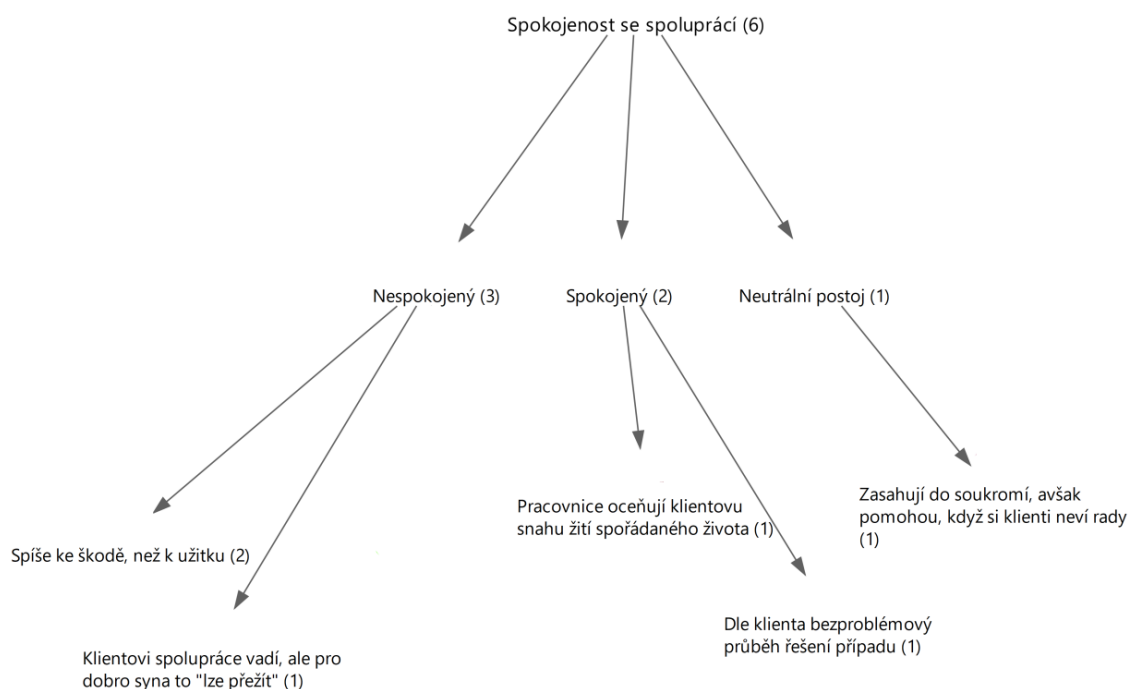
Veškerá data jsem rozčlenil do nejtěžejnějších kategorií, ke kterým jsem zvolil názvy: Spokojenost klientů se spoluprací s OSPODem, Nedostatek mužů-sociálních pracovníků, Pocit ohrožení práv klientů na OSPODu pracovníci, Gender, jako podmínka klientova pocitu pochopení a Trh práce a ženy z pohledu respondentů. Dané názvy jsem zvolil především z toho důvodu, že interpretace a analýzy, uvedené v nich mají potenciál být nejvíce v souladu s vytyčeným cílem práce. Dále odpovídají na hlavní výzkumné otázky, konkrétně tedy: *„Jakou roli hraje gender- pohlaví pracovníků pro klienty Orgánu sociálně-právní ochrany dětí a jaké genderové předsudky a stereotypy muž- klient OSPODu zastává a jak tyto předsudky/stereotypy ovlivňují spolupráci s pracovníci OSPODu“*.

V diskuzi a do ní spadajících tématech, kde si detailně rozebereme odpovědi a názory účastníků výzkumu, následně ve Shrnutí empirické části veškeré podkapitoly propojíme a vyvodíme závěry, odpovídající na výše vytyčené výzkumné otázky. Celý výzkum bude ve shrnutí zároveň teoreticky podchycen.

4.1 Spokojenost klientů se spoluprací s OSPODem

Spokojenost je velmi relativní pojem a pro mnoho lidí zajisté znamená něco jiného. V rámci rozhovorů jsem klienty ujistil, že si tento pojem mohou volně vyložit, jak sami chtějí a co mě zajímá je především jejich subjektivní vnímání. A to na otázku, zda respondenti s Orgánem sociálně-právní ochrany dětí jako takovým mají spíše problém, případně zda jim spolupráce nevadí. Jedná se o seznámení se s tím, jaký vztah klienti zaujímají k řešení jejich rodinného případu pro lepší představení si celého výzkumného vzorku mužů. Zároveň nám ona spokojenost může naznačit, jakým směrem se odpovědi jednotlivých respondentů budou odvíjet a do jaké atmosféry- ať už pozitivní či negativní bude celý výzkum zbarvený.

Zde přikládám schéma toho, jak respondenti na danou otázku reagovali. Čísla v závorkách označují počet respondentů, zastávající konkrétní názor.

Obr. 4: Spokojenost klientů se spoluprací s OSPODem

Abychom do detailu analyzovali mínění respondentů o jejich spolupráci s Orgánem sociálně-právní ochrany dětí, ke každé z odpovědí na otázku spokojenosti jsme si uvedli důvody, kterým se v následujících odstavcích budeme blíže věnovat.

Ze schématu nám vyplývá, že polovina respondentů se řadí mezi nespokojené klienty Orgánu sociálně-právní ochrany dětí, další skupina klientů OSPODu je se spoluprací spíše spokojena, zatímco zbylý jeden respondent zaujímá k otázce spokojenosti se spoluprací s OSPODem neutrální postoj.

Výše uvedený účastník výzkumu, zastávající neutrální názor uznává, že úkony, které sociální pracovníce provádí, jsou v souladu s jejím povoláním a tím, jaké nároky musí vzhledem k pravidlům a nařízením Orgánu sociálně-právní ochrany dětí plnit. „*Nejsem si tím úplně jistý. Občas mi přijde, že pracovníce až zbytečně zasahují do našeho soukromí i když chápu, že to asi dělat musí.*“, zároveň poukazuje na to, jak mu celá spolupráce nabourává soukromí. Ve větě „*Na druhou stranu bych ale řekl, že občas nám fakt pomůžou, když nevíme, co s holkou dělat*“

však uznává, že pracovnice mnohdy vnášejí nápaditost a alternativy do řešení jejich problémového vztahu s dítětem.

Podíváme-li se na důvody respondentů k nespokojenosti se spoluprací s OSPODem, zjišťujeme, že dva klienti zastávají názor, že je spíše zbytečná, ba dokonce s negativními dopady. Přičemž jeden z nich ještě dodává neblahý vliv faktoru, jako je „*drobnohled a zbytečné protahování případu*“. Další z respondentů udává: „*Nejradši bych to úplně vynechal. Celý to haló kolem toho mi přijde dost zbytečný.*“ Tento postoj je dále doprovázen řečnickou otázkou, že i přesto, že je to dle vysvětlení pracovnic spolupráce, která má chránit dítě klienta, klient samotný neví, zda to není spíše „*ke škodě, než k užitku*“. Klienti jsou tedy převážně nespokojeni z důvodu zásahů do soukromí.

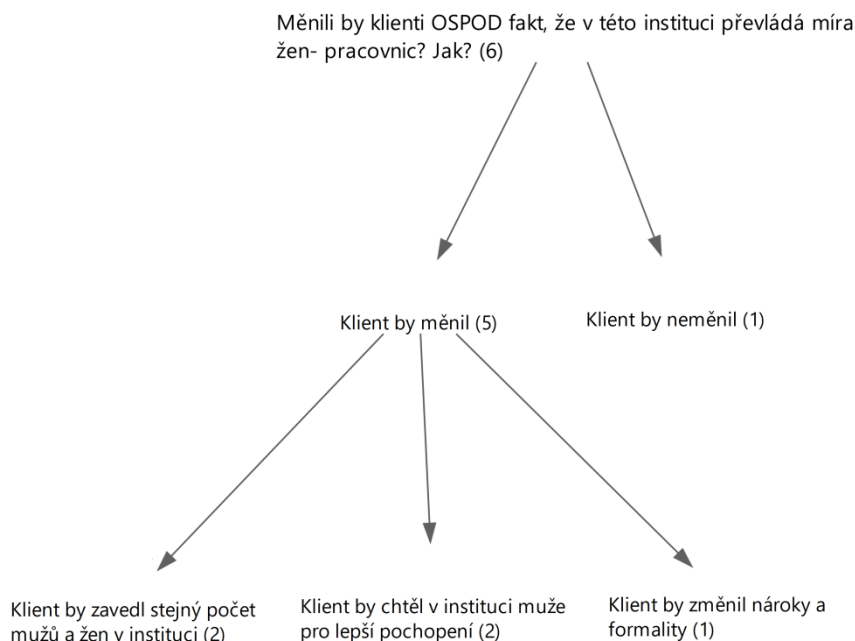
Mezi spokojené klienty s tím, jak je případ s pracovníci Orgánu sociálně-právní ochrany dětí řešen se řadí dva z výše uvedených šesti respondentů. Jeden si spolupráci i přes počáteční obavy: „*Představoval jsem si nějakou hrůzu, jak to bývá třeba v Ordinaci v Růžové zahradě, že když „sociálka“ přijde do rodiny, je všechno vzhůru nohama*“ chválí slovy: „*Jsem spokojený, je vidět, že na to mají školy.*“. Zatímco druhý podotýká, že se mu velmi líbí, jak pracovnice oceňují jeho způsob změny životního stylu a dávají mu jasně najevo, že vidí velké zlepšení. To konkrétně ve smyslu: „*Je vidět, že ocenili, jak jsem dokázal změnit celý svůj způsob života a snad i vidí, že o tu péči fakt stojím*“. Co se spokojenosti tohoto klienta OSPODu týče, jak sám udává, „*Zatím mi nedali důvod být nespokojený*“, ačkoliv v průběhu rozhovoru připouští, že dříve měl vůči pracovnícím velké výhrady, jelikož na vlastní sebezničující způsob života neměl objektivní nadhled.

4.2 Nedostatek mužů – sociálních pracovníků

Na základě teoretického podchycení a statistického definování problematiky přemíry žen a nedostatku mužů v sociální práci a institucích, mezi které bezpochyby spadá i Orgán sociálně-právní ochrany dětí, jsem se na dané téma dotazoval i respondentů, patřících právě mezi mužské klienty již zmiňovaného OSPODu. V několika z otázek, které jsem při individuálních rozhovorech kladl, mne zajímal detailní názor klientů na celou problematiku, jemuž se budeme věnovat blíže v následující kapitole. Nelze však opomenout dotaz, který byl poměrně obsáhlý a složený z několika podotázek. Konkrétně, zda by klienti OSPODu měnili stav přemíry žen na postech sociálních pracovníků OSPODu, v případě, že jim nevyhovuje

nebo jej nachází subjektivně problematický. Měli možnost se vyjádřit k tomu, jak by celou situaci změnili, kdyby byli například v pozici politiků, kteří mají v určitém pomyslném druhu zaměstnávání sociálních pracovníků na institucích, jako je OSPOD slovo.

Níže přikládám schéma, vytvořené pro lepší představu a orientaci v problematice právě této výzkumné otázky.

Obr. 5: Měnili by klienti nadměru žen v sociální práci?

Většina z klientů uváděla, že by stav přemíry sociálních pracovníc měnila, přičemž pouze jeden klient nikoliv se slovy: „*Nemám k tomu, měnit něco osobní důvod, spolupráce s ženami mi vyhovuje.*“ Ti z dotázaných mužů, konkrétně pět z šesti respondentů, kteří by měli zájem na změnu výše popisovaného faktoru nedostatku mužů v instituci Orgánu sociálně-právní ochrany dětí, se rozdělili na tři ve schématu rozdělené tábory.

Dva klienti by zavedli stejný nebo alespoň velmi podobný počet sociálních pracovníc a sociálních pracovníků v dané instituci. První z nich konstatoval: „*Někde jsem četl něco o tom, že se v hodně zemích zavádí to, že v každé práci je podobný počet chlapů, jako ženských.*“, přičemž zatímco následně navázal na nejistotu ohledně vnitřních pravidel a směrnic různých organizací, zamýšlel se, zda tomu tak není i u nás v České Republice. Dále pokračoval slovy: „*Třeba kdybych byl bez ženy, tak mi přidělí pracovníka, ne pracovníci. Těžko říct.*“ Druhý klient, spadající

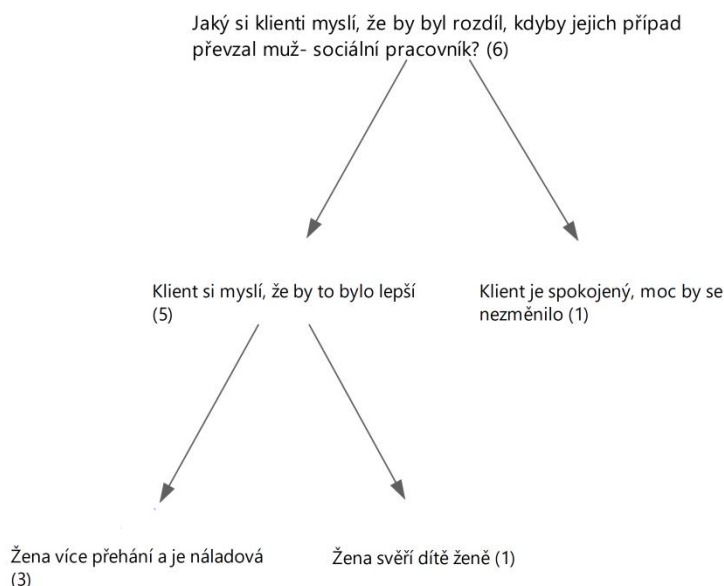
pod společný jmenovatel úmyslu zavést stejný nebo podobný počet pracovníků i pracovníků v organizaci ocenil snahu a nasazení sociálních pracovníků, se kterými měl možnost spolupracovat. Nicméně dodal, že „*Víc mužského elementu pro táty, jako jsem já, co tam dochází a dost jim to ničí soukromí, by fakt neuškodilo.*“, zatímco lehce navázal i na to, že by stát měl mít vyšší zájem na obsazování těchto pozic muži: „*Stát by mohl korigovat počet chlapů a ženských tam.*“

Zbývající dva respondenti, klienti Orgánu sociálně-právní ochrany dětí, by ocenili změnu v tom znění, že kdyby do instituce muži- klienti přišli rozvíjet ať už krátkodobou nebo dlouhodobější spolupráci, měli by mít možnost automaticky navázat kontakt s jiným mužem- sociálním pracovníkem. Na základě jejich odpovědí lze usoudit, že s pracovníky mužského pohlaví by se cítili lépe a více pochopeni. Konkrétně jeden z klientů okamžitě po vyřčení mé otázky zareagoval větou: „*Tehdy, když mi brali syna, by chlapi možná pochopili, že to jinak nešlo a že chce být se mnou*“, z čehož lze vypožorovat pocit sounáležitost ve smyslu, jak si klient myslí, že by smýšlel muž, který by s ním spolupracoval. Následně pokračoval: „*Takže by jich tam mohlo být víc a když je třeba otec, co se snaží všechno utáhnout, mohli by to s ním řešit.*“ Byl si však vědom toho, že jako politik by jen stěží něco na této problematice změnil, a i toho, že stejně, jako by daný typ profese, tedy profese sociálního pracovníka nemohl vykonávat on sám, spousta mužů se do tohoto povolání taktéž „*nežene.*“ Další klient svůj názor na možnost automatické spolupráce s mužem- sociálním pracovníkem reflektoval tak, že se do tohoto druhu povolání snažil nahlédnout svými očima. „*Spíš by bylo zajímavý, stát se pracovníkem, jako jsou ony. Dokázal bych se do těch otců hodně vžít, kdybych automaticky pracoval s něma.*“ Ačkoliv následně dodal, že je to jen polemizování a nelze jej brát úplně vážně, šlo jasně vypožorovat faktor, který mu při řešení své rodinné situace na OSPODu schází. Tím je důležitost schopnosti pracovnice vybudovat si hluboký vztah s klientem- mužem, což se nyní ve velké míře nedaří.

Pátý dotázaný klient zmiňoval spíše jiný problém, který se z jeho úhlu pohledu naskytl. Konkrétně změnu nároků a nutnosti vyřizovat „*formality*“ v souvislosti se Sociálně-právní ochranou dětí. Danou nutnost přisuzuje tomu, že „*Je tam babinec*“, což rozvádí a specifikuje slovy „*Teda aspoň podle toho, co jsem do teď zažil. Ale jako politik bych s tím něco udělal. Nevím co ani jak, ale udělal.*“ V souvislosti s tímto lze konstatovat, že ani jeden respondent nevedl přímý způsob, jakým by realizoval svou úvahu o změně, nicméně tento faktor na zodpovězení výzkumných

otázek nemá žádný vliv.

Celou výše uvedenou skutečnost a preference respondentů si lze ještě jednou zrekapitulovat, případně přiblížit a ověřit na základě další otázky, která jim byla položena. Pojednává o tom, jaký si myslí, že by byl rozdíl, kdyby jejich případ převzal muž- sociální pracovník.

Obr. 6: Jaký by byl podle klientů rozdíl, kdyby případ řešil muž?

Z odpovědí, je patrné, že se opět jedná o stejný počet respondentů ve srovnání s předchozí otázkou, kteří odpověděli, že rozdíl mezi tím, jak je řešen jejich případ teď oproti představě, že by případ převzal sociální pracovník mužského pohlaví, by byl jednoznačně pozitivní. Potvrdilo se tedy interpretování dat z předchozí otázky, zároveň ale také pravdivost a kongruentnost výše formulovaných a dekodovaných odpovědí. Opět si zde pouze jeden z šesti klientů OSPODu myslí, že by se při změně pohlaví pracovníka řešícího klientův případ moc nezměnilo, avšak ze začátku jen hypoteticky poukazuje na názor, že „*Možná by byl víc odměřený nebo neřešil věci tak do detailu, jak pracovnice tam.*“ Klient dále však znovu argumentuje tím, že si rozumí více s ženami a nemá problém vyjít s kýmkoliv, kdo je k němu férový.

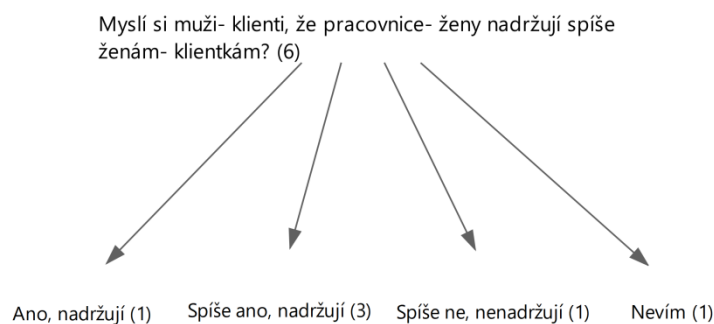
Čtyři z pěti klientů, majících představu o pozitivní změně v případě převzetí případu mužem- pracovníkem dále formulují problém, který vidí v tom, že jejich případ řeší žena. Tři z nich, tedy polovina všech respondentů vidí problém především v tom, že se v jejich očích žena více nechává ovlivňovat svými náladami a má sklony k přehánění. Zvláště pak, je-li v případě zaangażováno dítě. Zatímco jeden uvedl, že: „*Ženský všechno moc hrotí*“, druhý pohled na věc formuluje, jako:

„Od ženské někdy nevíš, co si myslí, nebo jak se zrovna vyspala“, třetí viní sociální pracovníce z toho, že mu syna dříve odebrali na základě své „přehnané přecitlivělosti“. A to i přesto, že se dle jeho slov s ním syn měl dobře. Čtvrtý respondent specifikuje svůj pohled na věc s názorem, že žena automaticky na základě svých sympatií a své „přirozenosti“ svěří dítě matce, tedy další ženě, a to slovy: „Stejně jsou děti vždycky automaticky přiznány matce. Sama bývalka mi řekla, že jestli si myslím, že děcko svěří otci, když matka má zázemí a nedělá nic špatného, jsem blázen. Třeba ten pracovník by to viděl jinak.“ Daný problém a pohled na věc ostatních respondentů si blíže představíme v následujících částech práce.

4.3 Pocit ohrožení práv klientů OSPODu pracovníci

Jak již bylo zmíněno v závěru předchozí kapitoly, klienti Orgánu sociálně-právní ochrany dětí nejen že mají pocit, že by bylo lepší spolupracovat spíše s mužem- sociálním pracovníkem, než se ženou- sociální pracovnící, také se v jejich názorech objevuje faktor daleko závažnější, který je eticky důležité řešit. Konkrétně dojem klientů, že jsou fungováním žen- sociálních pracovníc, se kterými spolupracují znevýhodněni na základě svého pohlaví. V této kapitole blíže nahlédneme na důvody dané hypotézy, analyzujeme otázky, které s tímto citlivým tématem mají úzkou spojitost a které jej blíže specifikují.

Respondenti byli dotázáni, zda si myslí, že pracovníce, se kterými jsou v kontaktu, spíše nadržují ženám klientkám, než mužům klientům, tedy samotným respondentům. Následující schéma představuje ve stručnosti názory, ke kterým se jednotliví účastníci výzkumu hlásí, přičemž si tyto názory také detailně analyzujeme.

Obr. 7: Nadržují dle klientů pracovníce ženám?

Jak je dle schématu patrné, pouze jeden respondent si je naprosto jistý, že pracovnice OSPODu zvýhodňují na základě spolupráce více ženy, než muže, kteří byli dotazováni. Nepřisuzuje to však úmyslu připravit muže o jeho právo například na své dítě, jelikož argumentuje způsobem, že: *„Děti patří hlavně k matkám“* a dodává biologický faktor stylu: *„Nosily je v břiše, takže je to přirozený.“* Zároveň pak pouze jeden účastník rozhovoru se k tomuto tématu nevyjádřil jinak, než *„To nemůžu posoudit. Vážně nevím.“*

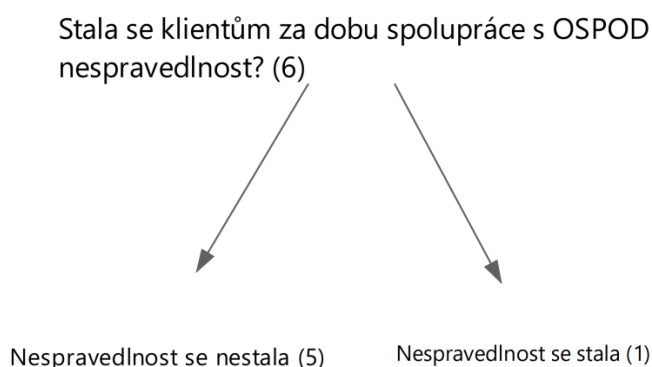
Ohlédneme-li se za respondenty, kteří ačkoliv si nejsou úplně jistí ve svém pohledu na danou problematiku, zda ženy- pracovnice nadřezují spíše klientkám, lze vypožorovat, že jich je rovná polovina. Ve výsledku tedy jednoznačně více než polovina respondentů si myslí nebo má ten pocit, že jsou ve spolupráci s Orgánem sociálně-právní ochrany dětí znevýhodněni na základě svého pohlaví. Někteří z účastníků rozhovoru tyto názory podložili vlastní zkušeností. *„Pracovnice si rozumí s mou ženou více, to vidím, i když jsem s manželkou na sezení“*. Takto svůj pohled na věc vysvětluje klient, který ačkoliv není se svou manželkou v nepřátelské pozici, jak tomu bývá u rozvodů, pocit podvědomého zvýhodňování pohlaví vnímá. Dále konstatuje: *„Připadám si, jako by názory, co řekne moje žena, byly svaté, ale když já něco dodám, není to pro ně tak důležité“*, přičemž ačkoliv následně nepřimo zpochybňuje své názory a působí spíše submisivně, velmi se shoduje s názory následujících respondentů.

Druhý z klientů, který se přiklání k tomu, že matky- klientky mají na Orgánu sociálně-právní ochrany dětí zvýhodněnou pozici, na základě svého pohlaví hovoří, že: *„Já si myslím, že kdybych byl v kontaktu naopak s chlapem- jako pracovníkem, byl bych možná ve výhodě já“*, což podkládá domněnku: *„ale podle mě tam ty sympatie mezi „matkama“ i když nevím, jestli ta pracovnice má děti určitě hraje roli“*. Můžeme tedy shrnout, že velmi častým společným jmenovatelem dosavadních klientů je fakt, že matky, ač možná podvědomě v očích mužů drží při sobě. Tentýž klient totiž ještě zmiňuje roli *„mateřského pudu“*, který tuto hypotézu potvrzuje. Naprosto stejně lze analyzovat rozhovor s následujícím respondentem, který přesto, že nebyl náklonnosti pracovnic ke klientkám svědkem, uvádí: *„ženský jdou víc k ženským. Proč? Prostě to mají jinak, než chlapi. Myslí jinak, mají zaběhnutý nějaký názory, postupy a tak“*, což však dle vlastních slov nepřisuzuje tomu, že *„by to chtěly nebo si vyloženě řekly „tak, teď tomu kreténovi naložíme“*, ale přirozeně na základě stejného pohlaví si více věří a mají větší míru emoční propojenosti mezi

sebou.

Na druhou stranu následující respondent, i přesto, že uznává existenci výjimek, co se týče přístupu pracovník ke svým klientům, zastává názor, že profesionalita pracovníce je vždy na prvním místě oproti sympatiím, založených na genderové problematice. „*Měly by to být profesionálky. Sám jsem dost dlouho studoval, abych se dostal tam, kde jsem a i nám na škole kladli na srdce, aby osobní sympatie nebo nějaký pohlaví ovlivnilo výsledky*“. Toto přesvědčení klienta završuje argumentace v podobě: „*ještě k tomu, když si uvědomím, o jak zásadní věci rozhodují*“.

Následující otázka, která tematiku pocitu ohrožení klientů posouvá na detailnější úroveň, co se týče objektivitu výše uvedených názorů, je, zda se klientovi v průběhu spolupráce s Orgánem sociálně-právní ochrany dětí reálně stala nějaká nespravedlnost.

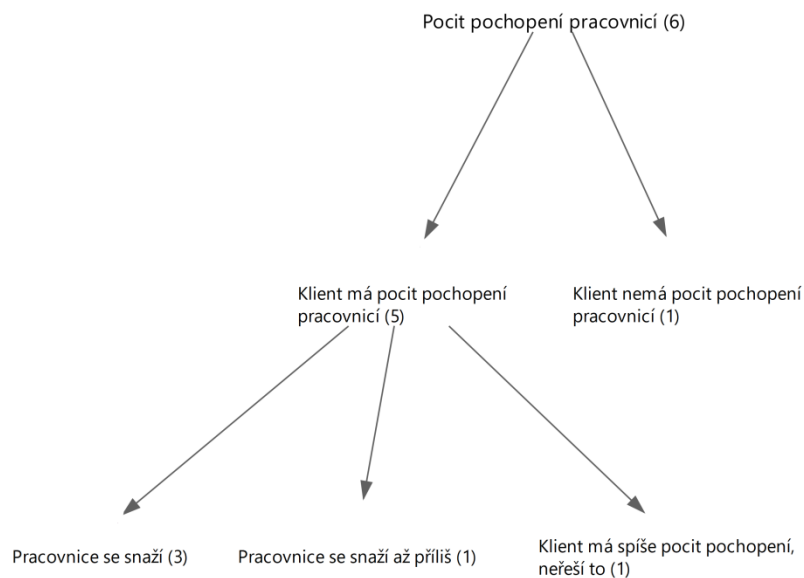
Obr. 8: Stala se klientům nespravedlnost ve spolupráci s OSPODem?

Jak uvádí výsledky výzkumného šetření, zaregistrovali jsme pouze jeden případ, kdy se z hlediska klientova vnímání pracovníce nespravedlnosti skutečně dopustily. Oba klienti, kterým bylo odebráno dítě na základě špatných bytových podmínek, nezávisle na sobě popisovali křivdy, které pociťovali, když jim bylo dítě z rodiny odebíráno. Jeden z těchto klientů se však řadí se slovy „*Zvládli bychom to, nikdy jim odebrání syna neodpustím*“ pod kategorii, kde se nespravedlnost z jeho subjektivního úhlu pohledu stala. Druhý taktéž navázal na minulost: „*Když mi syna vzali, byl jsem vztekem bez sebe a všem jsem říkal, jaké to jsou k.... Jak se na to dívám zpětně, přeháněl jsem to. Bylo třeba nespravedlivý, že se mnou o tom, že syn půjde pryč, nediskutovali*“, přičemž ačkoliv zmiňuje, že mu určité záležitosti ve spolupráci s OSPODem nepříjdu férové, následně svůj rozhovor zakončuje slovy:

„ted' spolupracují v pohodě a že by na mě udělali nějakou nespravedlnost, to ne“.

4.4 Gender, jako podmínka klientova pocitu pochopení

V souladu s celkovým cílem této bakalářské práce je velmi podstatné nahlédnout také do vnímání pocitu pochopení klientů Orgánu sociálně-právní ochrany dětí pracovníci, které řeší jejich rodinné případy. Veškeré výše uvedené a analyzované aspekty se přiklání k variantě, že přemýšlí-li muži o tom, jaké důsledky pro ně má pozice ženy na OSPODu, jsou ve znevýhodněném postavení oproti ženám. A to ať už obecně nebo v souvislosti s přidělováním dítěte k jednomu z rodičů po rozvodu.

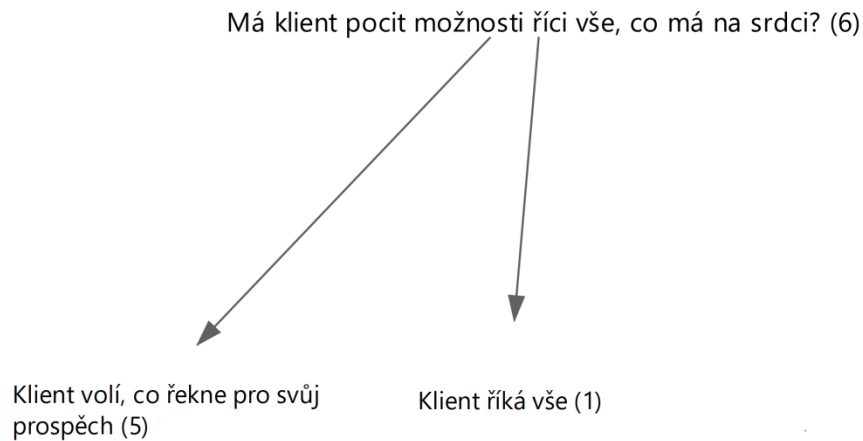
Obr. 9: Cítí se klienti OSPOD chápáni?

Schéma popisuje nejen to, zda má či nemá klient pocit, že jej pracovnice chápou, ale také zkráceně důvody proč tomu tak v pozitivní variantě je. Zaměříme-li se prvotně na respondenta, který pocit pochopení pracovníci nemá, je nutné podotknout jeho odůvodnění. „Občas něco řeknu. Naposledy, když jsem ale řekl svůj názor, se kterým i manželka souhlasila, stejně to pak ta ženská tam rozvíjela spíš s ní“. Klient zcela bez pochyby v průběhu rozhovoru jevil známky frustrace tím, že se v pozici proti manželce při řešení svého rodinného problému cítí odstrkovaný a celý rozhovor na toto téma zakončil slovy „Radši jsem víc z ticha, ať si to proberou spolu“.

Ve skupině respondentů, kteří se cítí být pracovníci OSPODu chápáni, se polovina celkového výzkumného vzorku shoduje na tom, že ačkoliv u dvou z nich není případ řešený dle jejich představ a ideálů, pracovnice se skutečně snaží, čímž ukazuje jejich profesionalitu. Tu by pracovnice v kontaktu s klienty Orgánu sociálně-právní ochrany dětí měla vykazovat, což je pozitivní aspekt v jednání s klienty. Dále pak jeden z respondentů odpověděl slovy: *„Jako jo, přijde mi, že se snaží vyslechnout všechno, co chci říct, často se doptává a občas si něco zapíše, když se jí to zdá důležitý“*, zatímco druhý nezávisle na něm situaci okomentoval: *„Když řeknu jasnou věc, ještě se mě ta ... desetkrát zeptá. Nevím, jestli nechápe, co říkám, když jí to pak musím ještě desetkrát okecat jinak nebo se chce prostě ujistit, ale asi jo, snaží se. Až moc“*. Přestože respondent byl vnitřně velmi rozladěný, jakmile mluvil o těchto pocitech, nakonec uznal, že pracovnice se snaží. A to právě proto, že v rámci své profese tak činit musí. V souladu s daným faktorem odpovídal i další respondent: *„Snaží se, však to má v popisu práce. Viděli jsme se jenom párkrát, takže nemůžu úplně posoudit, ale je celkem milá a vstřícná“*.

Zatímco předposlední dotázaný, který velmi pozitivně popisoval svou spolupráci s OSPODem, konkrétně s pracovníci, která řeší jeho rodinný případ, zmiňoval: *„Když jsem řekl, že mám určitý zdravotní problém (bál jsem se, že mě to znevýhodní potom u soudu), ta paní se spolu se mnou snažila dokonce hledat řešení. Takže pocít pochopení mám určitě“*. Poslední z nezmíněných klientů flegmaticky sice potvrdil, že se zdá, že se mu pracovnice snaží porozumět, nicméně poté přiznal, že: *„Nikdy jsem tohle zrovna neřešil, neumím moc číst v lidech“*.

Budeme-li v následujících odstavcích vycházet ze všech těchto názorů a postojů, přichází na řadu analýza navazující otázky, která měla za cíl klienty na dané téma rozpovídat a zjistit další detaily, případně ověřit to, co tvrdili v otázce předchozí. Následující schéma vypovídá o tom, že přeci jen respondenti, kteří u pracovnice pocítují pochopení a takzvanou sounáležitost, se stále mají na pozoru před tím, co si mohou a nemohou dovolit říci. A to právě z toho důvodu, aby se dané informace a okolnosti neobrátily proti nim. Nelze tedy pohlížet na celkovou spolupráci mužů- klientů OSPODu s pracovníci této instituce plošně, ale musíme se zaměřit na konkrétní důvody, které klienty vedou k tomu, záměrně neříkat určité věci. Jinými slovy, klient může cítit pocít pochopení, nicméně mnohdy raději neriskuje, aby nepřišel o možné benefity, které mu mlčení může přinést.

Obr. 10: Možnost klientů říci vše, co mají na srdci

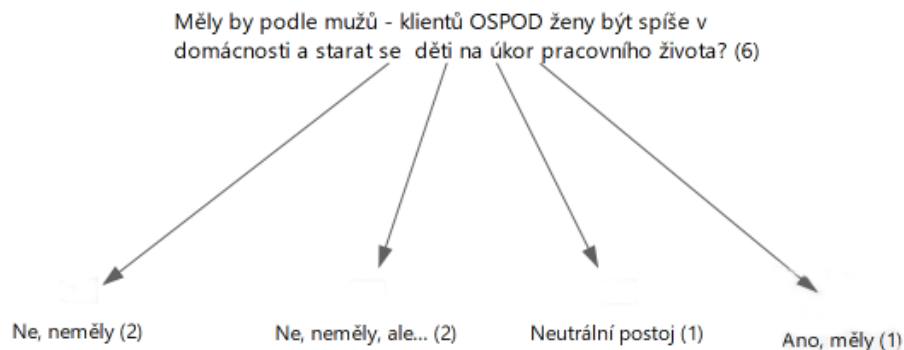
Výše uváděný faktor se shoduje u pěti z šesti respondentů, přičemž šestý, kterého charakterizuje fakt, že má pocit, že může přiznat vše, odpověděl: „Říkám všechno, už nemám důvod něco tajit nebo se stydět za to, v jaké špíně žiju tak, jako tenkrát“. Dále ještě dodal touhu žít lépe, zbavit se zlovyků, jako je kouření a je velmi nadšený z toho, že se dokázal postavit po kriminální minulosti na vlastní nohy.

U zbylých respondentů, kteří ačkoliv z velké míry mají pocit pochopení pracovníků, avšak volí, co říci, aby se situace neobrátila proti nim, je společným jmenovatelem druh věty: „Není možný, abych říkal všechno, to bych si pod sebou akorát uřezal větev“ nebo „Kdybych mohl říct všechno, asi by se mnou už moc nespolupracovala“. To ačkoliv bylo podotknuto s humorem, klient následně potvrdil, že v jeho očích není možné pracovníci přiznat vše bez ohledu na zachování určité „bezpečnosti“.

4.5 Trh práce a ženy z pohledu respondentů

Tato problematika veškeré výše uvedené názory a postoje mužů- klientů OSPODu upřesní. Zde je nutno zakotvit možnou zaujatost mužů, tedy výzkumného vzorku proti zaměstnávání žen. Konkrétně proti tomu, že jsou ženy v pozici, které rozhodují o následujícím pokračování rodinných životů klientů. Nebýt této části výzkumu, nerozlišili bychom, zda jsou odpovědi zkresleny vlastními stereotypy respondentů či nikoliv. Otázka byla formulována tak, aby odhalila a na základě následných doplňujících dotazů blíže objasnila postoje respondentů k přímé genderové problematice. Jelikož se zabýváme subjektivními pocity a postoji klientů

OSPODu k tomu, že s nimi a jejich rodinami spolupracují ženy, je velmi dobré si ujasnit, jak moc jsou veškeré výše uvedené postoje ovlivněné zaujatostí vůči ženám v pracovním procesu jako takovém. Otázka ačkoliv není vztažená přímo k ženám, pracujícím na Orgánu sociálně-právní ochrany dětí, je o to více vypovídající. Předchází tak přímému ovlivnění názoru na citlivé téma, které v mnoha klientech může vzbudit vztek nebo psychické rozladění.

Obr. 11: Patří dle klientů ženy spíše do domácnosti?

Otázka sama o sobě zněla: „*Někteří lidé zastávají názor, že ženy by měly být více doma, starat se o děti a o domácnost. Jak moc s tímto tvrzením souhlasíte?*“. Z odpovědí vyplývá, že dva respondenti nemají sebemenší problém s tím, že je žena běžně zaměstnávána, respektive má na pracovním trhu stejná práva, jako muž. Zajímavé na tom je, že tyto názory uváděli dva nejmladší účastníci výzkumu (věk: 24 a 29), zatímco respondenti ostatní již buď i přesto, že souhlasili, měli doplňující výhrady podchycené ve schématu slovem „*ale*“, případně volili kompromis. Jeden z nich má jasný názor na to, že žena se má starat hlavně o domácnost. „*Pokud chce pracovat a zvládá pak nějaký ten základní grunt domácnosti, zařídí si hlídání přes dopoledne, proč bych byl proti?*“, uvedl účastník výzkumu, který následně velmi objektivně hodnotil postavení žen na dnešním trhu práce. Zároveň i kritizoval aktuální témata genderu, která jsou řešena v České politice. Následující respondent s pozitivním názorem na zaměstnávání žen a kompromis mezi rodinným a pracovním životem žen uvedl: „*Žijeme v době, kdy stereotypy pomalu mizí. S tím, že by měly být oproti chlapům nějak znevýhodňované, nesouhlasím*“. Po krátkém rozhovoru na toto téma klient spojil svůj náhled na problematiku s osobními zkušenostmi, co se týče změn rolí v rodinách v jeho okolí: „*Znám kamarády, kteří jsou s dětmi doma a pracují třeba na půl úvazku, protože jejich partnerky mají dobré pozice, co uživí rodinu víc*“.

Následné vytvořené odvětví odpovědí respondentů je již popsáno „*Ne, neměly by být více doma oproti mužům, ale...*“ Sem spadají další dva klienti, kteří přesto, že zastávají spíše rovnost žen a mužů na trhu práce, specifikovali určité podmínky, za kterých by se tyto situace daly řešit. Jinými slovy se ve svých úvahách zamýšleli nad tím, jak má žena skloubit pracovní a rodinný život. Avšak zde často již zaznívaly názory, že muž má být primárně výdělečně činná osoba v rodině. První z nich před započítím celého rozhovoru zdůraznil „*Nejsem mačista, který vidí ženskou jen za plotnou- každý chce pracovat a vydělávat*“, nicméně následně dodal fakt, že u nich v domácnosti by neexistovalo, aby šel muž na mateřskou místo ženy. Celou konverzaci na dané téma ukončil slovy: „*Nejsem proti tomu, ale přijde mi to už přehnaný*“. Druhý respondent, zastávající jistou střední cestu a kompromis v možnosti žen, zaujímat pracovní pozici na plný úvazek podotkl: „*Jo, to je těžký téma. Když nad tím přemýšlím, je to přirozený, že ženy vaří, uklízí a celkově se starají o domácnost nebo děcka*“. Zde jsme svědky toho, že klient zaujímá spíše tradiční model domácnosti, kdy žena zůstává doma, zatímco muž je primárně výdělečně činný. Své odůvodňování však doplňuje vlastními zkušenostmi z předchozího rodinného života, tedy: „*Když byla moje v práci, taky jsem občas uklidil, když jsem měl volno třeba po noční. Nebo udělal dcerce oběd*“. Následně pak dodal, že pokud mu dceru svěří soud do péče, bude muset dělat totéž a přizpůsobit pracovní život svému dítěti.

Osobní zkušenosti v rámci námi řešeného tématu nesdílí jen předchozí respondent. Dalšího klienta OSPODu okolnosti a zkušenosti zavedly k neutrálnímu a spíše ne úplně ujasněnému názoru. „*Když manžel vydělává, kdo se má starat o děti? Jakmile odešla, uvědomil jsem si, že to bez ní nejde*“. Tento klient se dostal do situace, kdy sám musel péči o domácnost a dítě skloubit s vlastní výdělečnou činností. Specifikoval ji slovy: „*Nezvládnutí domácnosti, člověk je unavený a je rád, že si lehne, děti není kam dát, když jste dýl v práci. Souhlasím tak napůl*“.

Devětatřicetiletý respondent se jako jediný řadí pod jednu z kategorií odpovědí klientů, konkrétně „*Ano, měly vy se starat o domácnost a děti*“. Jedná se tedy o jediného člověka, který v našem výzkumu jasně uvedl, že ženy mají upřednostňovat především domácnost, což nám potvrdil názor: „*Jako přivýdělek ok*“. Na tradiční modely domácnosti se odvolával podobně, jako jeden z předchozích respondentů, zatímco ještě dodal: „*Vždycky to tak fungovalo. Dneska se to podle mě moc řeší a hrotí*“.

Obecně lze konstatovat, že předsudky a stereotypy klientů nemají, případně mají zanedbatelný vliv na celé výzkumné šetření, jelikož se zde vyskytují v naprosto minimální míře.

5 Shrnutí empirické části

Nyní máme prostor pro propojení veškerých výše uvedených témat, která nám pomohou získat objektivní a přehledné zodpovězení stanovených výzkumných otázek, které pro nás ve shrnutí empirické části budou stěžejní. Propojíme je také s odborným podchycením v teoretické části bakalářské práce.

Prvním faktorem, spjatým s první hlavní výzkumnou otázkou, kterému se budeme věnovat je role genderu ve spolupráci klienta a pracovnice Orgánu sociálně-právní ochrany dětí. V této souvislosti pro nás budou směrodatné pocity klientů při spolupráci. Konkrétně pocit pochopení ženou- pracovnicí a schopnost říci této ženě vše, co klienti mají na srdci. Doprovodným a doplňujícím faktorem je obecná spokojenost klientů se spoluprací s OSPODem, případně i zkušenost s nespravedlností v rámci celé výše uvedené spolupráce.

Pět z šesti klientů uvádí, že mají pocit pochopení ženou- pracovnicí, zatímco většina z nich vůči tomu však zaujímá spíše pasivní postoj a přisuzují to nutnosti zajímat se o klienty a chápat je vzhledem k požadavkům její profese. Ohlédneme-li se za tím, jakou roli v dané oblasti pro klienty hraje pohlaví pracovnic, o kterých se vyjadřují, lze konstatovat, že doposud se příliš genderově zabarvených odpovědí nenaskytlo. Nicméně srovnáme-li téma pocitu pochopení klientů s tím, co Kuchařová (2010, s. 51-56) uvádí ve své publikaci, nutnost ve vztahu mezi sociálním pracovníkem a klientem je vzájemná důvěra. Tuto důvěru lze říci, že respondenti nemají právě na základě genderu, jelikož k tématice pochopení a sounáležitosti pracovnicí klienti zaujímají spíše pasivní postoje.

Srovnáme-li vyvozené závěry s tím, zda klienti mohou říci cokoli, co mají na srdci, zajímavé je, že opět bez ohledu na gender a pohlaví pracovnice stejný počet klientů, tedy pět z šesti uvádí fakt, že volí pouze to, co ve spolupráci s pracovnicí řeknou. A to z důvodu, aby dané informace jejich pozici v řešeném případě neovlivnily v negativní míře. To vše můžeme spojit s teoretickým podchycením genderové problematiky, kdy Benešová (2011, s. 66-68) popisuje vliv pohlaví klientů na rozhodování (nejen) sociálních pracovníků. Ta hovoří, že jisté stereotypy si člověk s sebou nese již od dětství, kdy byl svědkem dělby rolí mezi mužem a ženou, které si i osvojil. Jelikož tuto problematiku v mnoha případech klienti minimálně podvědomě vnímali, ovlivnila tak do jisté míry i jejich pocit důvěry v ženy- sociální pracovnice.

Předchozí závěry nám příliš genderově zabarvených odpovědí nepřinesly, proto je nyní propojíme s otázkou, zda by se klienti mužského pohlaví cítili lépe, kdyby tentýž rodinný problém řešili se sociálními pracovníky mužského pohlaví. Výsledkem je, že všichni ti, kteří odpovídali, že volí, co mohou říci, aby daná informace nenarušila výsledek jejich případu v jejich neprospěch, si jednoznačně myslí, že spolupráce s pracovníky- muži by byla lepší. Objevila se nám zde opět tematika pomyslné důvěry mužů k ženám, jelikož mnoho odpovědí respondentů naráželo na to, že kdyby případ převzal muž, klienti cítí, že by je více chápal, dokázal se vžít. Zároveň lze pozorovat právě vztah mezi počtem těch, kteří by muže- pracovníka upřednostnili a stejným počtem těch, kteří raději volí, co o své situaci při řešení případu řeknou. Merhaut a Chadt (2018, s. 16-20) v této souvislosti poukazují na fakt, že při pohlednutí na pracovní kolektiv žen bez mužského elementu, případně s mužským elementem v menšinovém poměru, se objevuje více stereotypizace a předsudků, než v kolektivu převážně nebo spíše mužském. Zajímavé přitom je, že klienti v rozhovorech uváděli podobné důvody, pouze jinak formulované.

Jak lze vypořádat v jednom odůvodnění názoru klientů na to, že by spolupráce s mužem- pracovníkem byla lepší, objevil se zde mimo jiné názor, že žena- pracovnice spíše svěří dítě ženám. V našem výzkumu se tedy objevilo téma strachu klientů z omezování jejich práv na základě genderové problematiky. Obecně více než polovina z nich (4/6) se totiž po dotázání domnívá, že ženy- pracovnice v rámci jejich spolupráce s klienty spíše nadržují ženám- klientkám, na úkor mužů- klientů. Tento pocit respondentů mužského pohlaví se z části může zakládat i na faktické podstatě věci, že jak uvádí Špaňhelová (2010, s. 131-143), drtivá většina dětí jde po rozvodu do péče matky. Zájem jak matky, tak ale i otce v tomto případě zároveň chrání Standardy kvality sociálně-právní ochrany dětí úřadu Moravskoslezského kraje (2016, s. 9-10) v bodě, který uvádí sociální rovnost, čímž se snaží zmírňovat dopady jakékoliv možné diskriminace ze strany pracovníka ke klientovi. I přesto mají respondenti pocit, že jsou oproti ženám z generového hlediska znevýhodněni.

Nyní nastal prostor pro zmínění a vyhodnocení souvislostí mezi genderovými předsudky a stereotypy, které klienti mohou zastávat a jejich výše uvedenými pocity při práci se ženou- pracovnicí. Výzkum nám ukázal, že pouze jeden z respondentů, radících se souběžně k těm, kteří nejsou spokojeni se spoluprací s Orgánem

sociálně-právní ochrany dětí, zastává model striktně tradiční domácnosti, ve které jsou role rozdělené způsobem, že žena se stará jak o domácnost, tak děti a muž vydělává peníze.

Můžeme tedy potvrdit, že výsledky předchozích závěrů nejsou téměř vůbec ovlivněné předsudky a stereotypy, které v případě, že by respondenti zastávali, by mohly neobjektivně ovlivnit a zkreslit výzkumné šetření.

Zároveň se nám zde u většiny respondentů objevuje objektivní snaha náhledu na situaci, jelikož přemýšlí nad tím, jak by fungovala domácnost a péče o dítě v případě, že by matka pracovala stejně tak, jako otec. Jak píše Krebs (2015, s. 395), důležitý bod, co se týče výchovy a sladování rodičovských a pracovních rolí jsou rostoucí nároky na kvalitu výchovy dětí. Respondenti sami si jsou vědomi toho, že pokud by byli na dítě sami, museli by kompromis mezi pracovním a rodinným životem realizovat do takové míry, do které by to situace vyžadovala. To je dle Grundělové (2015) jeden z mnoha faktorů, určujících, komu bude přiděleno dítě po rozvodu do péče. Vztáhneme-li to k výsledkům šetření, klienti jsou v tomto ohledu ve většině případů uvědoměli a daný faktor berou v potaz.

Závěr

Tato bakalářská práce se zabývala tematikou postoje mužů- klientů Orgánu sociálně-právní ochrany dětí k řešení jejich případu sociálními pracovníci. A to z toho důvodu, že obecný nedostatek mužů ve sféře sociální práce, je velmi aktuální a poměrně stálé téma.

Práce je založena na teoreticky-empirickém charakteru, přičemž v části teoretické jsem vysvětlil pojmy rodiny ve vztahu k Orgánu sociálně-právní ochrany dětí a dále se věnoval bližším souvislostem této problematiky s genderovými vztahy v sociální práci.

Účelem mého výzkumného šetření bylo na základě kvalitativní metody pochopit a analyzovat, jaký postoj muži- klienti OSPODu zaujímají k řešení případu na základě toho, že je s nimi řeší ženy- pracovnice. Vycházel jsem z předpokladu, že nedostatek mužů na pozicích sociálních pracovníků staví mužské klienty do znevýhodněné pozice oproti klientkám- ženám. Orgán sociálně-právní ochrany dětí jsem v tomto případě zvolil z důvodu, že se jedná o jednu z nejcitlivějších forem angažování se sociálních pracovníků do soukromí klientů, zvláště pak, vezmeme-li v potaz, že se jedná o zájmy a ohledy jejich dětí.

Výzkum byl v určitých částech mírně limitován. Mluvíme především o technice propojení genderových témat s názory a postoji klientů a zvolení otázek právě pro účely jejich vyhodnocení. Ačkoliv se dalo z výsledků vycházet poměrně dobře, určité vytyčené a analyzované otázky a odpovědi nepřinesly žádnou souvislost mezi genderem, pohlavím pracovnice a spoluprací klientů s OSPODem. Na druhou stranu tyto otázky, které i přesto, že neměly přímou souvislost se zodpovězením výzkumných otázek, mi pomohly navázat téma na jiné body, které mi ve výzkumu značně pomohly a dodaly potřebné a zajímavé informace. Jedná se například o zjištění obecné spokojenosti klientů se spoluprací s Orgánem sociálně-právní ochrany dětí nebo o otázku, zda se v rámci této spolupráce klientům udála určitá nespravedlnost. Zmínit lze také poměrně vysokou stručnost klientů, kteří mnohdy odpovídali pouze několika větami. Ty však ve většině případů pro vyhodnocení postojů a názorů stačily. Dalším limitem, který jsem zaregistroval již při pořizování a realizaci rozhovorů byl fakt, že klienti z velké většiny nesouhlasili se záznamem jejich odpovědí na diktafon. To převážně z důvodu, že se jedná o

velmi soukromé a citlivé téma, které by pro ně v případě porušení mé mlčenlivosti mohlo být výrazně kompromitující.

Téma vnímání mužských klientů Orgánu sociálně-právní ochrany dětí toho, že spolupracují s pracovníci ženského pohlaví, mne naprosto pohltilo. Nejen proto, že na toto téma jsem prozatím nenašel žádné specifické a konkrétní výzkumy, ale také z důvodu, že jakožto budoucí sociální pracovník mužského pohlaví vím, jak velký rozdíl je u mužů- klientů napříč sociálními službami, když s nimi řeší jejich soukromé problémy jiný muž oproti ženám.

Z výzkumu vyplynulo, že klienti Orgánu sociálně-právní ochrany dětí mužského pohlaví, jejichž případy řeší sociální pracovníci ženského pohlaví, ve většině případů cítí, že se jejich situaci pracovníce snaží pochopit. Nicméně by se cítili lépe a pochopenější, kdyby jejich případy převzali pracovníci muži. Dokonce se zde poměrně často objevovaly domněnky klientů, že se ženy častěji staví na stranu jiných žen- klientek. Právě tento postoj může mít velký vliv na míře spolupráce mužů- klientů se samotnou institucí Orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

Z mého úhlu pohledu je nedostatek mužů v oblasti sociální práce problém, který ať už skrytě nebo viditelně ovlivňuje spolupráci mezi klienty a pracovníci. Že sociální práce je obor, který je přirozeně atraktivní především pro ženy nelze nijak výrazně ovlivnit, jelikož jak popisují Křížková a Pavlica (2004, s. 18-19), jedná se o neměnné rozdíly mezi maskulinním a femininním rysem osobnosti. Nicméně dle mého názoru by pro organizace, které se zabývají spoluprací s klienty v rámci citlivých témat, jako je SPOD, by bylo vhodné eticky volit k řešení jejich případu více mužské pracovníky. V případě jejich vysokého nedostatku se o tuto ne příliš diskutovanou problematiku genderu minimálně více zajímat. Proto by tato práce mohla být do budoucna nápomocna pro odborníky, zabývající se genderovými problematikami, případně inovacemi v rámci zdokonalování oboru sociální práce.

Úplným závěrem bych rád poznamenal, že veškeré výsledky výzkumu jsou vyvozeny na základě subjektivního vnímání analyzovaných faktorů klientů OSPODu. Nejedná se tedy o práci, která měla za cíl zpochybnit kompetence a výkony sociálních pracovníků Orgánu sociálně-právní ochrany dětí, případně je jakýmkoliv způsobem poškodit, jelikož si dané práce sám nesmírně vážím.

Bibliografický seznam

Bibliografické zdroje

1. BAŠTECKÁ, Bohumila. 2005. *Terénní krizová práce: psychosociální intervenční týmy*. Vyd. 1. Praha: Grada. 299 s. Psyché. ISBN 802470708X
2. BAUM, Detlef a Alice GÓJOVÁ. 2014. *Výzkumné metody v sociální práci*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita. 356 s. ISBN 9788074643903
3. BENEŠOVÁ, Jana. 2011. *Problematika gender v sociální práci*. Liberec: Technická univerzita v Liberci. ISBN 9788073727505
4. DROBÍKOVÁ, Markéta. 2008. *Aktivity využívané SPOD*. Brno. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Fakulta sociálních studií. Vedoucí práce: Mgr. Ladislav Otava
5. FRANCOVÁ, Marie, Jana DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ. 2014. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. Praha: Wolters Kluwer, a.s. ISBN 9788073575861
6. HENDL, Jan. 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Jan Hendl. Vyd. 1. Praha: Portál. 407 s. ISBN 8073670402
7. JANDOUREK Jan. 2007. *Sociologický slovník*. 2. vyd., Praha: Portál s.r.o., ISBN 9788073672690.
8. KOLDINSKÁ, Kristina. 2013. *Sociální právo*. 2. Vydání. Praha: C. H. Beck, 207 s. ISBN 9788074004742
9. KREBS, Vojtěch., et al. 2015. *Sociální politika*. 6., přepracované a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer. 568 s. ISBN 978807478921
10. KŘÍŽKOVÁ, Alena a Karel PAVLICA. 2004. *Management genderových vztahů: postavení žen a mužů v organizaci*. Vyd. 1. Praha: Management Press. 155 s. ISBN 8072611178.
11. KŘÍŽKOVÁ, Alena, Hana MAŘÍKOVÁ, Hana HAŠKOVÁ a Jana BIERZOVÁ. 2006. *Pracovní a rodinné role a jejich kombinace v životě českých rodičů: plány versus realita*. Sociologické studie / Sociological Studies 06:14. Praha: Sociologický ústav AV ČR. 105 s. ISBN 8073301121
12. MAŘÍKOVÁ, Marie. 2001 *Rétorika: manuál komunikačních dovedností*. 2. Dopln. Vyd. Praha: Professional Publishing. 152 s. ISBN 808641910X
13. MATOUŠEK, Oldřich. 2013. *Encyklopedie sociální práce*, Vyd. 1. Praha: Portál. 570 s. ISBN 9788026203667
14. MATOUŠEK, Oldřich. 2001. *Základy sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál.

309 s. IBSN 8071784737

15. MOŽNÝ, Ivo. 2011. *Rodina a společnost*. 2., upr. vyd. Ilustroval Vladimír JIRÁNEK. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). IBSN 808642958X
16. MUSIL, Libor. 2004. *"Ráda bych Vám pomohla, ale ...". Dilemata práce s klienty v organizacích*. Brno: Marek Zeman. 243 s. IBSN 8090307019.
17. PILEČKOVÁ, Jindra. 2012. *Hlavní důvody k odebrání dítěte rodičům a předání do ústavní či náhradní výchovy. Případy řešené OSPOD Trhové Sviny v letech 2001-2011*. České Budějovice. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Vedoucí práce: Mgr. Helena Machulová
18. PONDĚLÍČKOVÁ, Lucie. 2007. *Role kurátora pro mládež v systému sociálně-právní ochrany v souvislosti s trestním řízením*. Brno. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Fakulta sociálních studií. Vedoucí práce: Dipl. Theol. Stanislava Ševčíková
19. ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. 2010. *Dítě a rozvod rodičů*. Praha: Grada Publishing, a.s. IBSN 9788024731810
20. ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál. IBSN 9788073673130
21. Zákon č. 89/2012 Sb., *občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů*
22. Zákon č. 94/1963 Sb., *o rodině, ve znění pozdějších předpisů* Praha: Tiskárna Ministerstva vnitra, 1995.
23. ZELINKOVÁ, Pavla. 2016. *Etická dilemata sociálních pracovníků Orgánu sociálně-právní ochrany dětí*. Brno. Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta. Vedoucí práce: Mgr. Et Mgr. Bc. Zuzana Šalamounová, Ph.D.
24. ZHÁNĚL, Jiří a Vladimír HELLEBRANDT a Martin SEBERA. 2014. *Metodologie výzkumné práce*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita. 65 s. IBSN 9788021066960

Internetové zdroje

1. Etický kodex sociálních pracovníků České Republiky (2006). Dostupné z: http://www.apsscr.cz/ckfinder/userfiles/files/Etick%C3%BD%20kodex_Profesn%C3%AD%20svaz_verII.pdf
2. Kuchařová V. a kol., *Zhodnocení a optimalizace řízení systému sociálně-právní ochrany (ohrožených) dětí a rodin ve vybraných regionech (2010)*,

VÚPSV Praha, v. v. i. Dostupné z: www.pravonadetstvi.cz/stahnout-soubor/socpravniochranadeti-analyza/

3. PAULÍK, Karel. Ženy a muži v sociální práci. In HELLER, Daniel; PROCHÁZKOVÁ, Jana; SOBOTKOVÁ, Irena (ed.). Psychologické dny 2004 : Svět žen a svět mužů: polarita a vzájemné obohacování: sborník příspěvků z konference Psychologické dny, Olomouc 2004. Dostupné z: <https://cmps.ecn.cz/pd/2004/texty/pdf/paulik.pdf>
4. Sirius, o.p.s. [online]. Šance dětem, ©2014 [cit. 30. 1. 2019]. Dostupné z: <https://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/komu-po-rozvodu-pripadne-dite-138.html>
5. SMRŽ, Josef. *Co se skrývá pod orgánem sociálně právní ochrany dětí?*. In: [sancedetem.cz http://socialniprace.cz/zpravy.php?oblast=1&clanek=761](http://socialniprace.cz) [online]. 5. 4. 2016 [cit. 30. 1. 2019]. Dostupné z: <https://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/problemy-v-rodine/co-se-skryva-pod-organem-socialne-pravni-ochrany-deti.shtml#co-dalsiho-ospod-dela>
6. Standardy kvality sociálně-právní ochrany dětí Krajského úřadu Moravskoslezského kraje. 2016. Vybrané informace pro klienty. Dostupné z: https://www.msk.cz/assets/socialni_oblast/zakladni-informace-pro-klienty_1.pdf
7. Standardy OSPOD, dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/15511/Standardy_OSPOD.pdf

Periodika

1. KHUNOU, Grace. *Social Work is „women’s work“: an analysis of student’s perceptions of gender as a carem choice determinant*. University of Witwatersrand, 2012, 24 (1)
2. MERHAUT, Marek, Karel CHADT. *Specifikace rozdílů v interakci managementu a zaměstnanců s přihlédnutím na genderové vztahy na pracovišti z pohledu psychologie práce*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i. 2/2018, str. 16-20. 1802-5854
3. Sociální práce: Časopis pro teorii, praxi a vzdělání v sociální práci. Sociální práce: Časopis pre teorii, prax a vzdelávanie v sociálnej práci. Česká Budějovice: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2015, roč. 205, č. 5.

Seznam tabulek, grafů, obrázků

Obr. 1: Komu po rozvodu připadne dítě.....	15
Obr. 2: Motivy k výběru pomáhající profese.....	21
Obr. 3: Důvody spolupráce klientů s OSPODem	28
Obr. 4: Spokojenost klientů se spoluprací s OSPODem	31
Obr. 5: Měnili by klienti nadměru žen v sociální práci?.....	33
Obr. 6: Jaký by byl podle klientů rozdíl, kdyby případ řešil muž?.....	35
Obr. 7: Nadržují dle klientů pracovnice ženám?	36
Obr. 8: Stala se klientům nespravedlnost ve spolupráci s OSPODem?	38
Obr. 9: Cítí se klienti OSPOD chápáni?.....	39
Obr. 10: Možnost klientů říci vše, co mají na srdci	41
Obr. 11: Patří dle klientů ženy spíše do domácnosti?	42

Seznam zkratk

OSPOD – Orgán sociálně-právní ochrany dětí

SPOD – Sociálně právní ochrana dětí

Tzn. – To znamená

Tzv. – Takzvaně

Tj. – To je

KÚ – Krajský úřad